

TRGOVSKI TOVARIŠ

LETO XXXVI

1939

ŠTEVILKA 1-2

ČLOVEK IN STROJ — TEHNIKA IN ETIKA

Stroj je prehitel človeka. Med strojem in človekom ni pravega razmerja, manjka potrebna ubranost. Stroj ni kriv, zaostal je človek! Tehnika je šla svojo pot napredka, od pračloveka pa do današnjih dni. In vendar je dandanes tehnika, pojmovana kot gibalna zgodovinska sila, potisnjena v ozadje pri razpravljanju in uravnavanju občin človeških življenjskih pogojev in potreb. S. politiko se skušajo vladati in obvladati vsi problemi človeške družbe kot s samostojnim donosnim poklicem, tehniki pa je po človeškem mišljenju dodeljen le ozek, res čisto in strogo tehničen delokrog in se do danes še menda ni človeštvo povzpelo do pravilnega pojmovanja zgodovinskega dejstva, da je bila vedno gospodarsko-tehnična stran gibalna sila ljudskega razvoja.

Za razvoj je bila od pračloveka pa do današnjih dni ta gospodarsko-tehnična stran najvažnejša. Prvi človeški divjaki, ki pravijo da so živeli nekako pred 40.000 leti, so že imeli enostavno orodje kot pomagalo v borbi za obstanek. Enostavno orodje kot prvo tehnično sredstvo v gospodarske svrhe. Po tej stari kameni dobi je prišla pred deset ali dvanajsttisoč leti nova kamena doba. Tedaj so se ljudje že naučili svoje kamenito orodje, ne le oklesati, nego tudi izgladiti in obrusiti, tedaj so začeli tudi že obdelovati zemljo in krotiti živali. Mostiščarji, bronasta doba, železna doba itd., vse so prav za prav gospodarsko-tehnična obeležja človeških razvojnih dob. Tehnična organizacija pridobitnega dela, razdelitev dela med poedince trume, družabni razvoj in družabna ureditev, plemena, narodi, prve vojne in vojske, zavojevalni in maščevalni pohodi, sužnji in ujetniki, galere in jadrnice, državna sila in oblast, viteštvo in roparstvo, imperiji, revolucije, vse se je razvijalo in odigravalo s pomočjo orožja — tehničnega sredstva in iz gospodarskih razlogov.

Ali ne spadajo sem tudi parni stroj in prva lokomotiva, železnice, parniki, električni telegraf. Vsem tem dobam sledi v 18. in 19. stoletju, ko sta se tehnično znanje in spretnost razvijala z neverjetno naglico, takozvana mehanična revolucija. Visoke peči, koks, valjano železo, parno kladivo, jeklo, parniki iz železa in jekla, topovi s strahotnimi žreli, zgradbe ogromnih razsežnosti, trdnjave, prekopi, globine rudnikov so znaki te dobe. Kar velja za železo in jeklo, velja za cin, cink, baker, steklo, aluminij in nikel, kamenje, barve in tkanine, svetlobo in toploto, elektriko, plin in prenos sile. Motor, avtomobil, aeroplan so ravno tako otroci gospodarsko-tehničnih gibalnih sil, kakor tudi strašno se razvijajoča vojna tehnika. Mehanična revolucija, proces mehaničnih iznajdb in izumov na podlagi organizirane znanosti, je bila nekaj novega v izkušnjah človeštva in je šla svojo pot, ne da bi tedaj razmišljavali, kakšne socialne, gospodarske, politične in industrijske posledice bo prinesla.

Nekako vstric z mehaničnim razvojem je korakal socialni in finančni razvoj, ki je povzročil industrijsko revolucijo. Oba procesa sta se razvijala vzporedno in sta vplivala eden na drugega. Industrijska revolucija je bila in bo, kakor večina človeških zadev, zaradi stalnega izpreminjanja življenjskih pogojev, ki jih povzroča mehanična revolucija, pod močnim vplivom in v stalnem preoblikovanju.

Stroj je postal glavno znamenje mehanične revolucije, stroj je povzročil prav za prav to ostro obliko industrijske revolucije, stroj in človek sta prišla navskriž in nista še našla pravega razmerja. Dandanes moramo prav za prav ugotoviti prokletstvo, namesto blagoslova stroja.

Včasih je bil človek delovna sila, njegove in živalske mišice so opravljale vse delo, od poljskega pa do gonjenja strojev. Sčasoma je telesna sila postajala vedno nepotrebnejša, stroj opravlja mehanična dela dandanes boljše in točnejše od človeka, človeška bitja se porablja le še tam, kjer je potrebna inteligenca.

Na eni strani se je človeštvo silno pomnožilo, tako da je delovnih sil vedno več na razpolago, na drugi strani pa je tehnika s strojem izpodrinila človeško delovno silo. Ustvarja se vedno več in boljših življenjskih dobrin, civilizacija dviga življenjsko ravan, vsega je v izobilju, da se sežiga bombaž in meče kava v morje in v zasmeh temu napredku stoje nezaposlene ogromne množice ljudi, boreče se za skorjo kruha in golo vsakdanje življenje, odvisne od milosti in podpor, kar ubija čut človeškega dostojanstva.

Poleg stroja in tehnike so še drugi razlogi, ki posebno v najbolj civiliziranih delih sveta povzročajo taka nesorazmerja v družabnem redu. Tako na primer klimatične in zemeljske razmere in gostota prebivalstva. Nas pa zaenkrat zanima le razlog tehnike.

Tehnika in človek nista v skladu! Tehnika je nudila človeštvu nesluteno možnost razvoja in poleta. Toda človek še ni doumel tehnike, ni se še zavedel odgovornosti, ki jo nosi radi njenega izpopolnjevanja. Zato je tako pogosto izpremenil njene blagodati v strup in njen blagoslov v kletev. Zaradi neplemenitega človeka, zaradi človeka brez etike in brez prave, resnične morale nam visi stroj kot prokletstvo nad glavo. Preti nam, da postane namesto osvoboditelja največji trinog človeštva, da se izpremeni v rušilca človeškega kulturnega ustvarjanja, namesto da bi bil orodje in orožje našega kulturnega napredka.

Ali naj zato zavržemo tehnične vrednote in izpopolnitve, ki jih je ustvaril človeški duh, ali naj zato razbijemo stroje, kakor se je to tolikokrat kar iz lastnega nagiba instinktivno dogajalo, kadar se je srd delovnih množic loteval nedolžnih strojev. Ne bi imelo smisla odvrčati človeštva od stroja in tehnike. Kajti tehnika in iznajdljivost gre lahko le naprej in k izpopolnjevanju. Le naprej k osvoboditvi, k napredku in ustvarjanju boljših delovnih pogojev. Tehnika nosi v sebi vse pogoje za zlo in dobro, za pekel in nebesa. Toda to ni odvisno od nje, nego od ljudi, od človeške miselnosti, od človeške etike in morale.

Tehnika topov in bomb, tehnika veleobratov z nezadostnimi mezdami, tehnika v svrhu nepotrebne kopičenja kapitalov bodisi zasebnih ali državnih, ni tehnika etike in morale.

Blagoslov tehnike bi bil skrajšano delo človeštva in pomnoženo delo strojev, večja proizvodnja, več dobrin, več zaslužka in tudi več svobodnega časa in sproščenih sil človeka poedinca, da bi se posvečal svoji iz-

obrazbi, svojemu duhovnemu življenju in napredku. Tehnika naj odpravi vso revščino in človeško suženjstvo. Pravo delo tehnike bi bilo, in njena najvzvišenejša naloga bodočnosti, napraviti s tehniko čim več dela nepotrebnega.

Tako tehniko pa lahko ustvari samo etika. Kadar bosta etika in tehnika korakale vzporedno in delale roko v roki, tedaj se bo šele začelo tudi v najširših ljudskih plasteh razvijati človeka vredno in spodobno življenje. Tedaj bo etika reševala socialna vprašanja z notranjim preoblikovanjem ljudi, kakor tehnika s preoblikovanjem stvari. Tedaj bo etika odpravljala revščino, nizkotnost, surovost, pohlepnost. Morala pa bo obvladati vse prirodne človeške gone, kakor mora tehnika obvladati naravne sile, si jih podrediti in izkoristiti v prid človeštva.

Tehnika in etika lahko vladata in obvladata le s svojim duhom. In za duh etike gre. Dandanes je premalo duha etike. Duh etike še ni dosegel in dohitel duha tehnike. Ogromen je prepad med tema dvema duhovoma. Če se uporablja dinamit za bombe, jeklo za topove, stroji za racionalizacijo, ki postavlja ljudi na cesto, potem to ne priča proti dinamitu, jeklu in strojem, nego proti ljudem. Če se dandanes uporabljajo tehnična sredstva, orodja in orožja za nakane človeške hudobije, zoper koga to priča?

Človek je oni, ki s svojim umom in pristo voljo tako postopa, človeška družba, ki ima moč in oblast, pa nima še dovolj etike in morale. Duh politike, ki jo vodijo širom sveta še ni v skladu z duhom tehnike. Duh tehnike ne more in ne pojde nazaj, pač pa bo moral duh etike in morale naprej, še daleč in dolgo naprej, da bo prišel vstric duhu tehnike in korakal z njo. Tudi tehnika, ki je odbrzela naprej ima svoje napake, ki pa bodo v rokah zdrave, prave človeške etike lahko za odpraviti.

Človeštvo se bori že tisočletja za napredek in civilizacijo in ogromne narodne, verske, politične, socialne, gospodarske, tehnične in moralne revolucije so ga pretresale in ga pretresajo na poti k naravnemu in duhovnemu napredku, na poti k svobodi, blagostanju in notranjemu duhovnemu življenju. Gor in dol, naprej in nazaj vodi ta večna borba, ki pa vendar lahko zabeleži stalen napredek. Pot do »človeškega raja« na tej zemlji bo trajala morda še sto in tisočletja. Kajti iznajdljivi človeški duh ustvarja sicer vedno nova sredstva za olajšanje življenja, kot je to pokazalo stoletje tehnike, pri tem pa razmere seveda tudi zapleta. Mi vidimo, da vsa naravna in duhovna sredstva toliko časa ne bodo blagoslov za vse človeštvo, dokler človek, ki obvlada naravo in njene sile ne bo obvladal samega sebe, iz svoje notranjosti ven, iz svojega etičnega duha, dokler tudi po svoji notranjosti ne bo postal človek po božji podobi. Kako skromen in majhen je posameznik pri teh velikih naravnih in duhovnih dimenzijah, kako skromno je organizacija naroda ali države napram tem pojavom.

Kaj hoče posameznik, bela vrana, pri svoji najboljši volji in želji po etičnem in moralnem udejstvovanju, pri tej obsežnosti in zapletenosti zlih pojmov in slabih nagonov pri neskladnosti med etiko in tehniko? Kaj naj stori? Potrebno je vzlic vsemu, da se trudi biti dober, etičen in moralen, da tako večja tisti večni duhovni rezervar zdravih, pozitivnih sil človeške notranjosti, ki je poklican, kadar bo narastel v dovolj mogočno silo, da preobrazi človeštvo in postavi globoko etiko za podlago vsega človekovega dejanja in nehanja.

J. J. K.

GOSPODARSTVO SLOVENSКИH OBČIN

Vprašanje občinskih financ postaja v našem gospodarstvu vedno bolj aktualno. Občinska davčna bremena se vedno bolj zvišujejo ter bremena na eni strani produkcijski proces, na drugi strani pa ovirajo trgovski promet in ustvarjajo tako meje med posameznimi občinami, katere gospodarstvo težko občuti. Pa tudi povzročajo večja obremenitev gospodarskih podjetij v naših občinah nevarne posledice za naše industrije, ki vendar izvažajo ogromne količine industrijskih izdelkov po vsej državi in srečujejo v konkurenčni borbi industrije drugih pokrajin države in inozemstva, ki imajo marsikatere ugodnejše produkcijske in razpečevalne pogoje.

Za gospodarstvo mestnih občin je zadnja instanca finančno ministrstvo, ki odobruje proračune naših mest, katerih imamo v Sloveniji 4. Za ostale občine pa odobruje proračune banska uprava v Ljubljani in sicer samoupravni odsek njenega upravnega oddelka. V okviru tega odseka je bil lani urejen referat za občinsko gospodarsko in finančno statistiko. Ta referat je zbral o občinskem gospodarstvu v Sloveniji v letih 1935—1939 veliko podatkov, katere je ban naše banovine potem s komentarjem predložil X. zasedanju banskega sveta, ki je bilo sredi februarja letos v Ljubljani. Ob tej priliki je ban podal tudi nekaj splošnih pripomb, iz katerih je razvidno, da je obremenitev v naših občinah znatna in da kaže stalno tendenco k naraščanju.

V zadnjih 4 letih so znašali proračuni naših podeželskih občin (torej brez mestnih):

1935/36	90.19 milij. din
1936/37	83.16 „ „
1937/38	78.89 „ „
1938/39	86.13 „ „

Proračuni občin so se od 1935/36 na 1936/37 znatno znižali, to pa radi tega, ker so bile priklopljene nekatere okoliške občine mestom Ljubljana, Maribor in Ptuj. Proračuni teh občin so znašali 1935/36 6.37 milijonov din in tako dobimo za 1935/36 dejansko za primerjavo samo vsoto 83.82 milij. din in vidimo, da so v glavnem proračuni ostali od leta 1935/36 na 1936/37 neizpremenjeni. Znatnejše olajšanje je nastopilo v proračunskem letu 1937/38. Z letom 1937/38, t. j. s 1. aprilom 1937 je v smislu uredbe o vzdrževanju ljudskih šol prevzela vzdrževanje banovina in je zato odpadla velika postavka 16.3 milij. din iz občinskih proračunov. Toda občine so priliko, ki se jim je dala s to razbremenitvijo, takoj izrabile in vidimo, da se dejansko proračuni naših občin leta 1937./38. v primeri s prejšnjim letom niso toliko zmanjšali, kot je znašala razbremenitev, kajti vidimo, da je skupna vsota občinskih proračunov padla samo za 4.27 milij. din. Tudi doklade se radi razbremenitve niso znižale v taki meri, kot je narasla obremenitev po banovinskih dokladah, leta 1937/38 je namreč banovina pobirala samo 26% šolsko doklado, v naslednjih letih je znašala ta doklada 35%. Občine so razbremenitev svojih proračunov kaj malo dale čutiti davkoplačevalcem in so porabile priliko za svojo sanacijo. Večinoma so poravnale zaostanke iz prejšnjih let, pa tudi začele izvrševati nekatere nove naloge, vendar slednje ne v veliki meri.

Proračunska vsota za 1938/39 je znatno višja kot je znašala l. 1935/36. Vidimo, da je šla razbremenitev občin skoro neopazno mimo nas in so občine kaj hitro poskočile zopet s svojimi proračuni in naravno tudi z zahtevami do davkoplačevalcev. Kratkotrajna razbremenitev občin je že ponehala in treba bo zopet, da bo banska uprava pri presoji višine občinskih proračunov bolj natančna in stroga, kakor smo to že prej tudi imeli. Rodilo pa je to dobre posledice, da niso občine vodile brezglave finančne in investicijske politike.

Dohodki občin

Najvažnejša postavka občinskih dohodkov so doklade na drž. neposredne davke. Te doklade so dale v letih 1935/36 51'8%, 1936/37 58'7, 1937/38 41'8 in 1938/39 43'8% vseh občinskih dohodkov.

Gibanje osnove in doklad nam kaže naslednja razpredelnica:

	davčna osnova milij. din	obč. doklada milij. din	povprečna doklada v %
1935/36	56.57	46.66	82
1936/37	50.67	40.69	80
1937/38	48.58	32.97	69
1938/39	48.96	37.64	77

Vidimo, da je zadnja tri leta davčna osnova za občinske doklade ostala v glavnem neizpremenjena. V donosu in odstotku doklade se vidi dober učinek razbremenitve s prenosom vzdrževanja šolstva na banovino, toda te razbremenitve ne čuti več noben davkoplačevalec, ker je stopnja doklad zopet narasla že skoro na prejšnjo višino in tudi znesek proračunanih doklad je radi tega zopet znatno narastel. Tako vidimo, da je skupno znašala leta 1935/36 samo občinska doklada povprečno 82%, v letu 1938/39 pa je treba za primerjavo vzeti: 35% banovinsko šolsko doklado in 77% občinsko doklado, tako da znaša skupna obremenitev sedaj 112%, prej pa samo 82%. S tem je obremenitev daleč presegla znosno stopnjo. V nekaterih občinah je naravno obremenitev po dokladah še znatnejša: saj je imelo leta 1935/36 20% vseh slovenskih občin nad 10% občinskih doklad, 1936/37 26%, 1937/38 7%, 1938/39 pa že zopet 24% vseh slovenskih občin.

Banovina se trudi, da ne bi občinske doklade presegale 100% in daje zato podpore takim preobremenjenim občinam, da bi jim znižala občinsko doklado na 100%. V ta namen je banovina v proračunu za 1938/39 prispevala 772.000 dinarjev, kar je znatna vsota, pa še vendar ne dosežemo idealne izravnave bremen v naši banovini pri večini občin.

Ostali viri občinskih dohodkov so po proračunih zadnjih let naslednji:

	trošarine		takse		razno	
	milij. din	v %	milij. din	v %	milij. din	v %
1935/36	19.3	21'5	4.96	5'2	19.26	21'5
1936/37	17.41	21'—	4.9	5'7	20.57	24'6
1937/38	19.36	24'8	4.55	5'6	22.0	27'8
1938/39	21.88	25'4	3.89	4'4	22.77	26'4

Trošarine postajajo vedno bolj donosen vir občinskih dohodkov, katerega so znale občine kaj spretno uveljavljati. Toda kakor država sama

skuša odpraviti obremenitev produkcijskega procesa, tako se tudi banovina zaveda, kako velikega pomena je škodljiva obremenitev ravno naše industrije pri preskrbi s surovinami in pogonskimi sredstvi. Izračunano je, da so znašali proračunski dohodki od predmetov industrijske predelave in proizvodnje v letu 1938/39 3.45 milij. din. Te dajatve naše industrije bi bilo nujno potrebno takoj odpraviti, če hočemo vzdržati svojo industrijo v konkurenčni borbi z drugimi pokrajinami in je nočemo prisiliti s preobremenitvijo, da se izseli na jug. Marsikatera znamenja to kažejo in naše občine bodo šele tedaj, ko ne bodo več imele v industriji neizčrpnega vira dohodkov, uvidele, kaj je zanje pomenila industrija. Žal bo to najbrže prepozno. Slišali smo nekatere predstavnike občin zagovarjati tezo, da se boje industrije, češ: kaj in kam bomo z delavci, če bo industrija ustavila obratovanje. Res je to, zato pa je treba tudi s strani občinskega gospodarstva delati na to, da bo industrija nemoteno poslovala in da njenega obratovanja ravno z občinsko davčno politiko ne bomo ukinili in s tem povzročili povečanje števila brezposelnih, ki padejo na breme občinskega proračuna. Torej pravilno: bojte se propadlih industriji, kajti le obratujoča industrija je dobra za občino in njeno gospodarstvo.

Izdatki naših občin

Prvi del izdatkov naših občin tvorijo osebni in upravni izdatki, ki so v najožji zvezi z osebnimi izdatki (stroški za razsvetljavo, kurjavo, pisarniške potrebščine itd.). Ti izdatki so znašali:

	osebni upravni		skupno v milij.	
	v milij. din		din	v %
1935/36	15.74	5.48	21.22	23'5
1936/37	14.84	4.97	19.81	23'7
1938/39	16.28	6.27	22.55	26'4
1937/38	15.59	5.56	21.15	26.7

Osebni prejemki uslužbencev v tej dobi niso bili znatno izpremenjeni. Pač pa je radi komasacij občin bilo mnogo izprememb, iz katerih pa še ne vidimo, če je komasacija in nova razdelitev občin imela kakšen finančni efekt. Odstotek osebnih in upravnih izdatkov v naših občinah ni velik, kar nam kaže primerjava z drugimi banovinami, kjer so osebni in upravni izdatki procentualno znatno višji kot pri nas.

Ostale vrste izdatkov pa vidimo v naslednjih številkah, katere navajamo v milij. din:

	prosveta	javni objekti	kmetijstvo	soc. skrb nar. zdravje	anuiteta za posojila
1935/36	24.25	7.94	2.06	10.59	12.3
1936/37	21.44	6.83	1.89	9.65	14.3
1937/38	9.57	9.72	1.96	10.7	19.0
1938/39	11.63	11.86	2.43	12.11	15.4

Nekaterih manj važnih skupin izdatkov nismo navedli: bili so to n. pr. leta 1938/39 trgovina, obrt in turizem, vzdrževanje javne varnosti, postavke na nepredvidene in nezadostne preliminirane potrebe.

Občinsko gospodarstvo v ožjem smislu (občinska podjetja) izkazuje izdatkov leta 1938/39 5.12 milij. din ali 5'9 % vsega proračuna izdatkov.

Vidimo pa na splošno, da vse skupine izdatkov stalno in izdatno naraščajo. Tudi izdatki za šolstvo, za katero bi mislili, da se bodo radi prenosa vzdrževanja ljudskih šol zmanjšali, zopet pridno naraščajo. V glavnem gre to povečanje za nove investicije, katere zopet občine delajo prevsem na šolskem polju. Če še vpoštevamo, da gre velik del anuitet za dolgove, ki so nastali predvsem radi gradbe šolskih poslopij, potem šele vidimo, kako veliko breme našim samoupravam so šolski izdatki. Če bi občine še nadalje nosile del stroškov za šole, ki ga je prevzela banovina, bi šlo v letu 1938/39 27 % vsega občinskega proračuna samo za šolstvo!

Dohodki mestnih občin

Finančno ministrstvo izdaja zadnja leta poleg pregledov o izvršenih izdatkih in dejanskih dohodkih naših samouprav tudi preglede proračunov vseh mestnih občin v državi. Ta statistika ima prednost pred drugimi statistikami, da so objavljeni v izvlečku vsi proračuni po isti shemi, kakor jo je predpisal minister financ in je zato mogoča primerjava med občinskimi gospodarstvi posameznih mest. Podatki segajo do proračuna za 1935/36 in kažejo od tedaj dalje stalno povečanje izdatkov. Mnogo teh izdatkov bi prav za prav morala nositi država, toda ker ima še druge svoje potrebe, prevaljuje velik del izdatkov na samouprave, ki morajo radi tega zviševati svoja bremena, saj morajo skrbeti tudi za zadovoljitev potreb svojega delokroga. Vsaka številka samoupravnega gospodarstva nam vedno na novo privaja pred oči potrebo smotrene ureditve financiranja samouprav, vendar pa se z enostavnim zakonom, ki bi zopet omejeval samoupravam njihovo gospodarjenje ne da dosti napraviti. Gospodarski ljudje se zavedajo, da morajo biti rešitve finančnih problemov organične, drugače se kaj kmalu izkaže, da je življenje močnejše od samih zakonodajnih ukrepov in je treba zakone, ki so komaj izšli že novelirati ali pa celo popolnoma ovreči. Problem financiranja samouprav poleg vsega tudi ni samo finančne prirode, nego je predvsem političen in je v zvezi z razmejitvijo delokroga med samoupravami in državo. Taka ureditev mora slej ali prej priti v večjem ali manjšem obsegu in bo imela čisto političen značaj. Ne moremo si pa misliti tudi čisto politične ureditve samouprav brez ureditve finančnega vprašanja. Kajti če bi prišlo do tega, potem bo politična preureditev privedla s seboj samo nova bremena samouprav, ki bodo dobile samo nove naloge, pa nobenih drugih sredstev iz dosedanjega dotoka dohodkov in se bodo morale zopet podati na pot zviševanja lastnih bremen, kar je škodljivo vsemu našemu gospodarstvu.

V naslednjem podajamo nekaj značilnih številok iz proračunov zadnjih let za vsa jugoslovanska mesta skupaj. Tako so znašali proračunski dohodki občin v zadnjih letih v milij. din:

	proračunska vsota uprava in podjetja
1935/36 65 mest	1.212.36
1936/37 73 mest	1.237.83
1937/38 72 mest	1.337.2
1938/39 72 mest	1.492.16

Dohodki jugoslovanskih mest so narasli od 1935/36 do 1938/39 za 279.8 milij. dinarjev, kar je znatno več kot bi to bilo računati po po-

večanju števila prebivalstva in sploh povečanju mestnih potreb. Glavna mesta dajejo naslednjo sliko dohodkov (v milij. din):

	Beograd	Zagreb	Ljubljana	Maribor	vsa slov. mesta (4 po številu)
1935/36	327.73	214.64	88.5	54.5	159.25
1936/37	316.66	234.2	119.34	57.1	195.2
1937/38	340.6	252.5	104.2	57.45	181.8
1938/39	355.15	293.0	123.7	60.54	206.3

Med vsemj mesti večjega pomena sta najbolj pri povečanju dohodkov prednjačila Zagreb in Ljubljana. Posebno Zagreb mora s pametno občinsko politiko napraviti marsikaj, da obdrži svoj položaj v našem gospodarstvu, saj se stekajo vsi viri v Beograd, ki nima nobenih banovinskih dajatev in je zato prav za prav beograjski proračun smatrati za banovinski proračun obenem.

Naslednja tabela nam kaže tudi vire dohodkov naših mestnih občin v zadnjih letih (v milij. din):

	1935/36	1936/37	1937/38	1938/39
doklade	113.0	105.8	119.7	126.1
trošarine	247.6	264.8	283.6	308.2
takse	182.8	187.2	170.4	162.06
brutodoh. podjetij	428.0	455.2	487.7	542.07
ustanove in skladi	53.0	38.9	76.1	105.85
ostali dohodki	196.16	198.3	202.84	251.9

Ta tabela nam kaže, da je težišče občinskih dajatev v posrednih davkih. Najvažnejši pomen pa imajo podjetja, ki morajo prispevati v največji meri h kritju občinskih izdatkov. Poleg njih imajo vedno večji pomen tudi razni občinski skladi, katerih gospodarstvo pa je zelo nepregledno in o njih ni mogoče napraviti točne primerjalne slike. Dohodki od občinskih taks izkazujejo celo padajočo tendenco, ker gre velik del teh dohodkov v razne sklade in so izkazani pod temi skladi.

Posebej se vodi natančna primerjalna slika o občinskih dokladah. Tu navaja poleg stopnje doklade finančno ministrstvo tudi podlago, ki je služila za odmero občinske doklade. Kaže pa ta statistika tole sliko v milij. din za vso državo:

	podlaga za odmero občinskih doklad	odstotek doklad v %	donos doklad
1935/36	317'63	36	113'0
1936/37	298'7	35	105'8
1937/38	292'06	41	119'7
1938/39	314'9	40	126'1

Povprečni odstotek doklad znaša za vso državo v letu 1938/39 40 %. V naših občinah je ta odstotek neprimerno višji in kakor imamo v naši banovini najvišje banovinske doklade, tako imamo tudi v naših mestnih občinah zelo visoke mestne doklade. Skupno so znašale mestne doklade v posameznih banovinah: dravska (4 mesta) 56 %, savska (19 mest) 53 %, vrbaska (2 mesti) 29 %, primorska banovina (3 mesta) 71 %, drinska (7 mest) 33 %, zetska (6 mest) 40 %, donavska (15 mest) 56 %, moravska

(5 mest) 8 %, vardarska (8 mest) 2 % in uprava mesta Beograda (2 mesti) 21 %. K tem številkam je pripomniti, da v vardarski banovini pobirajo mestne doklade na neposredne davke samo 3 mesta, v Beogradu samem pa znaša mestna doklada 20 %, v Pančevu pa 85 %. Skupno je v državi 11 mest, kjer ne pobirajo mestnih doklad na neposredne davke. To so Križevci, Senj, Peč, Herceg Novi, Zaječar, Niš, Bitolj, Kumanovo, Leskovac, Prizren in Priština.

V Sloveniji sami znašajo mestne doklade na neposredne davke v letu 1938/39: Ljubljana 60 %, Maribor 40 splošne in 10 % socialne doklade, Ptuj 50 % in Celje 47 % splošne, 5 % socialne in 3 % gasilske doklade, skupno torej Ljubljana 60 %, Maribor 50 %, Ptuj 50 % in Celje 55%.

D. P.

KEMALOVA TURČIJA

Ko se je 10. novembra 1938 po carigrajskih ulicah razširila vest, da je umrl »oče Turčije«, kakor so imenovali Turki svojega predsednika, se je pričela viti nepregledna množica ljudi čez Galatski most ob Bosporu do predsednikove palače. Tam je nepremično obstala. Njen oče je bil umrl. Ataturk, rešitelj iz največje bede, zmagovalec nad neštetimi sovražniki, stvaritelj moderne Turčije. Tri dni in tri noči je bila njegova preprosta rakev v palači Dolma bagdže ob modrem Bosporu cilj stotisočernih. Častniki armade in mornarice so jo stražili, nepremični, kipom podobni. Šest velikih bakel je plamtelo proti stropu, obdajajoč rakev v polkrogu, kot simbol šesterih državnih načel, ki jih je bil rajnki postavil. Krvavordeče so plamtele, obsevajoč resne, do smrti žalostne obraze. Sem ter tja pritajeno ihtenje.

Od daleč so bili prišli in se hočejo posloviti od njega, gotovo jih je bilo 200.000. Takšna je bila gneča, da je bilo proti večeru drugega dne zmečkanih enajst ljudi.

Zadnjo noč se je pa pričelo pravo preseljevanje narodov. Ves Carigrad, ali kakor sedaj Turki pravijo, Istambul z vso okolico se je podal na pot, 500.000 ljudi, da si priborijo prostorček, od koder bi mogli gledati spreved in se posloviti, zadnjič posloviti od očeta, preden bi ostanki prvega moža Turčije za vedno zapustil mesto. Le s težavo in s pomočjo uslužnih stražnikov si pribori tujec dostop na dvorišče palače. Častniki vseh činov stoje tam v paradni uniformi, z njimi najvišji uradniki. Stotnija vojakov je pripravljena, cev puške je obrnjena navzdol. Pred vrati so pa zbrani zastopniki korporacij, konzularni zbor, univerza, šole, in zopet vojaki. Dvanajst generalov nese rakev po marmornih stopnicah, po katerih je bil Ataturk tolikokrat šel gor in dol. Postavijo rakev na lafeto in razprostrejo rdečo svileno zastavo čez. Počasi se začne spreved pomikati, ob obeh straneh rakve častniki in moštvo, nato pa general z blazinico za rede Ataturka; a en sam red je na blazinici, kolajna neodvisnosti. Zatem adjutanti in najbližji zaupniki, potem ministrski predsednik in drugi ministri. Zopet vojaki, nato zastopniki vseh stanov in pa mladina, za katero se je pokojnik vedno tako zanimal. Nato venci in šopki, brez števila. Chopinova žalobnica spremlja spreved skoz žalujoče mesto. In kar vidimo, je tako pretresljivo, da nam skoraj manjka besed,

kako bi to opisali; vsi cestni hodniki za zaporo, vsa okna in vse strehe, vsi griči in vsi zidovi, da, celó kroglaste strehe mošej so črne ljudi. Niti najmanjši prostorček ni prost. V najglobljem molku stojijo tu in čakajo. Ko se pa približa rakev pod krvavordečo zastavo, tedaj jih zagradi; ihtenje in jokanje, da bi nam srce počilo, gre skoz vse vrste, in ne prizanese nikomur, pa najsi bo to moški ali ženska, star ali mlad ali majhen otrok. Resnično je bilo tako. Zdi se včasih, kot da bi v dno duševnih globin razburkani ljudje hoteli vse prodreti, da se še enkrat dotaknejo rakve z rdečo zastavo; in moštvo, ki dela kordon, mora imeti nadčloveško moč, da se to tudi res ne zgodi.

Tako se vije sprevod štiri ure po mestu tuge in žalosti. Slednjič pride do parka Gilhane, kjer gleda kip umrlega prorokovalno tja proti Aziji. Zopet dvignejo generail rakev in jo nesejo na majhno bojno ladjico, ki jo prepelje na bolj zunaj čakajočo križarko. Ladja odide. Nema tuga. V vojnem pristanišču Izmit čaka poseben vlak, da sprejme rakev in jo prepelje v Ankaro, glavno mesto sedanje Turčije. Šest aeroplanov mladega turškega zračnega brodogva plava po zraku in naznanja, da je nastopil Ataturk svojo zadnjo pot.

*

Navedli bomo nekaj poročil o Kemalu Ataturku, po vrsti, kakor smo jih brali. Celotno sliko si bo mogel napraviti bralec sam.

Stvaritelj moderne Turčije je bil znan z več imeni. V Turčiji niso poznali primkov in se je Kemal imenoval enostavno Mustafa Kemal. Ko je na nenavadno hiter način postal general, so ga imenovali paša Kemala. Ko je prišel do moči in je v vojski z Grčijo dvignil Turčijo ven iz okovov mirovnih sklepov, so mu naredili pristaši častni naslov »gazi«, zmagoviti. Paša Kemal je reformiral Turčijo, je vpeljal latinico in je dal Turkom priimke. Samemu sebi je dal ime Ataturk, to se pravi »oče Turkov«. Njegovi najožji pristaši in prijatelji so ga pa imenovali s šaljivim vzdevkom njegovih mladih let »sivi volk«.

Rojen je bil leta 1881. kot sin revnih staršev. Njegov oče je bil majhen uradnik osmanske uprave dolgov. Po očetovi smrti je prišel na kadetno šolo, ki jo je podpiral sultan in kjer ni bilo treba plačati nobene šolnine. Že v znani revoluciji Mladoturkov leta 1908. se je mladi 27letni častnik odlikoval. Balkanske vojske se je udeležil kot major v generalnem štabu Dardanelnske armade in je bil potem do leta 1915. vojaški atašé v Sofiji. Med svetovno vojno se je odlikoval v bojih ob Dardanelah in je postal poveljnik armadnega zbora. Po vojni je postal Kemal voditelj narodnega gibanja in se je proti volji sultana dal leta 1920. oklicati za velikega vezirja. Ko je bil ministrski predsednik, je izbruhnila v jeseni 1922 turško-grška vojska, v kateri je Grke popolnoma premagal. Na mirovni konferenci v Lausanne 1923 je dobila Turčija Trakijo do Marice, z Odrinom vred, in tedaj so mu dali naslov »gazi«. V mirovnih pogajanjih je dosegel tudi, da so se izselili Turki iz Grčije in Grki iz Turčije; in ker je bilo Grkov v Turčiji neprimerno več kot obratno, je bil to velik Kemalov uspeh. Tako so zapustili Grki Malo Azijo, ki je bila njih domovina, odkar zgodovina Malo Azijo pozna. Tu mislimo seveda le na maloazijske Grke.

Po vojaškem in diplomatskem ojačenju Turčije se je lotil Kemal notranjih političnih problemov. Ločil je cerkev od države, odstavil je

sultana, razglasil je turško republiko l. 1924., in je bil od tedaj do svoje smrti njen prvi predsednik, skozi štirinajst let. Odprl je zapadni kulturi vrata v Turčijo, izvedel je temeljito šolsko reformo, nadomestil je staro duhovno pravo z modernimi postavami, oprostil je žensko haremskih spon in ji dal iste pravice kot so jih imeli moški, ustvaril je moderno armado, moderniziral je turški jezik in je mnogo napravil za dvig gospodarstva in blagostanja. V zunanji politiki je našel zelo spretnega sodelavca v osebi bivšega zdravnika beja Teflika Riždija, ki se je pozneje imenoval Aras. Skupaj z njim je ustvaril dobre odnošaje do velesil in se je z Balkanskim paktom približal zopet interesni sferi Evrope. Nagibi so bili pri tem zgolj turški. Pod vodstvom Ataturka je postala Turčija zopet država, na popolnoma novi in proti prejšnjim časom popolnoma spremenjeni podlagi, ki more z uspehom govoriti tudi v svetovni politiki, ki ima zlasti v Prednji Aziji vodilno vlogo in ki je tudi v razvoju gospodarskih sil dospela do velikega razmaha. Kemal je bil ena najznačilnejših osebnosti med državniki, ki so dali dobi modernih držav svoj pečat. Zadnji njegov zunanjepolitični uspeh je bil dogovor, ki ga je sklenil s Francijo glede sandžaka Aleksandreta.

31. marca 1938 smo prvič brali, da je Ataturk prebolel hripo in da mora počivati. Šel je v Mersino v južni Mali Aziji, kar so spravili v zvezo z vprašanjem prej omenjenega sandžaka. To potovanje Kemalulu ni prineslo zdravja. Šel je v Carigrad in je stanoval tam na državni jahti, zasidrani nasproti palači Dolma bagdže. Še v juniju je sprejel romunskega kralja Karola na jahti kot gosta; bil je to njegov zadnji inozemski gost. Od tedaj naprej so ga videli le še v krogu ministrov in najožjih prijateljev. 17. oktobra so pričela izhajati uradna poročila o kronični bolezni na jetrih in 10. novembra je tudi Kemalovo jekleno naravo uklonila smrt.

*

E. Shopen piše:

Ta robati in temni mož s svojo mogočnostjo, svojimi strastmi in brezobzirno krutostjo je v svojem bistvu označen s tremi besedami: T u r e k , r a č u n a r , v o j a k . Iz te trojice veje duh ledenočiste mrzlobe, ki zakriva svojo divjost z navideznim mirom in svoj idealizem z najbolj treznim realističnim čutom. Njegova genialnost obstoji v tem, da je svoj narod preko ogromne ovire sedanjim časom nasprotujoče stoletne tradicije privedel do tega, kar Turčija danes v svetu pomeni. Svojevrstno turško kulturo in svetovno naziranje je dobesedno pričaral iz krvi in zemlje Male Azije.

Ne prelevitev miru v Sèvresu (1919) v mir v Lausanneu, ne zmaga nad Grki, ne odstavitev sultana in tudi ne nova ustava, to niso bila največja njegova dela. To še ni jamčilo novi Turčiji boljše bodočnosti. Tri dejstva so, ki utemeljujejo Turčiji pravico do obstoja: revolucija v pisavi, revolucija v jeziku in gospodarska avtarkija. Kaj se pravi, dati turškemu jeziku novo abecedo? To more razumeti le tisti, ki ve, da je od Arabcev prevzeti alfabet vzel živi turški narodni govoricji vsako možnost izražanja v književnosti. Vsa višja izobrazba je bila s tem navezana na arabsko pisavi in arabski jezik ter je z arabskim in deloma tudi s perzijskim besednim zakladom prevzela tudi duha, oblikovanje pojmovanja in mišljenja ter svetovni nazor tujerodnih kultur. Leta 1928. je bil ustvarjen novi turški alfabet in je bila s tem izvršena revolucija pisave. Z za-

četkom leta 1929. se je pričelo kulturno gibanje za iztrebljenje nepismenosti, ki je iz vse države napravilo eno samo veliko šolo in je ustvarilo geslo, da ne bo prej prenehalo, dokler ne bo znal vsak Turek brati in pisati v novem turškem alfabetu.

Leta 1932. sledi revolucija jezika. Iz pismenega jezika se iztrebijo vse arabske in perzijske vtikline in se nadomestijo z izrazi iz prave turške nardone govornice. In kot široka močna reka buči skozi vrata na novo odprta, turška zgodovina, naslanjajoča se na stara izročila in tako se rodi turški nacionalizem, večkrat malo naiven, a nepremagljiv. Ataturk hoče vdihniti na novo ustvarjenemu telesu ohranjujočo živo dušo. To se mu je tudi posrečilo, kljub hudi opoziciji, o kateri še ne vemo, če je popolnoma zatrta.

Se težja pa je mogoče izgraditev nove podlage gospodarstva, zanemarjena od lastnega naroda, nahajajočega se v tujih okovih. Danes ima Turčija na čelu finančnih zavodov samo Turke. S tem mladim denarnim gospodarstvom in s pomočjo dobro spletenega omrežja trgovskih, posojilnih in klirinških dogovorov se je Kemalu posrečilo izvesti globoko gospodarsko mobilizacijo svoje države. Poljedelstvo (moka, sladkor, bombaž in tobak), živinoreja (ovce, koze, sviloprejka), rudarstvo (premog in železo) ter industrializacija s skoraj preveliko uporabo najmodernejših strojev, vse to je pripomoglo, da se je zaželjena samopreskrba mogla do določene meje uresničiti. Že samo dejstvo, da obstoji jasno določen gospodarski načrt in da izvedba tega načrta, stremetega po avtarkiji, od leta do leta napreduje, kaže ogromno pogonsko silo nove Turčije. Skupno delovanje poljedelstva in industrije na podlagi zdrave finančne politike premaguje polagoma dediščine prejšnjih grehov in ustvarja čisto nove vidike.

Ali je Ataturkovo delo samó evropeizacija Turčije? Gotovo je to delo odvzeto evropskemu kulturnemu krogu, a vendar je kemalizem nekaj drugega kot samo evropeizacija. Ataturkovo delo je bilo turkizacija od tujstva preveč prepletene Turčije, zopetno rojstvo starega osmanstva, ki mu je dala evropska kultura samo obleko in oklep, da je zaščiten v svoji odpornosti proti tujim vplivom. Ataturk je bil zaveden Azijat, ki je vse dobro, kar mu je prijalo, vzel v svojo osnovo, pa najsi je prišlo od tu ali od tam. S tem je postavil svojo državo v vrsto poleg velikih držav vzhoda in zapada.

Krona njegove zunanje politike je Montreux, ki podeli Turčiji vlogo svobodnega vratarja Sredozemskega morja na poti do Črnega morja, prej še, predno je dosegel Egipt isti cilj ob vratih do Rdečega morja. Medtem se je diplomatski vpliv mlade države z žilavo napredujočim sistemom paktov in prijateljskih dogovorov razširil preko bivših turških dežel Balkana ter preko iranskih in arabskih pokrajin Prednje Azije. Temeljna ideja Kemalove politike se je zasedrala v vsem balkanskem in prednjeazijskem prostoru.

Kemal Ataturk je bil duh duhá velikih kanov iz Karakoruna, a moderno brzdan in zavedajoč se, kje so meje možnosti. Od njegovega duha in zglada šele je šinila iskra v Teheran (Perzija) in Kabul (Afganistan) ter tudi v arabski svet.

*

Za naslednika Ataturka je bil izvoljen Izmet Ineni, njegov najožji sodelavec; imenovali so ju Kastor in Poluks. Ineni je bil rojen leta 1884. v Smirni (sedaj Izmir) v Mali Aziji. Tudi on se je udeležil revolucije Mladoturkov v Carigradu in je bil pozneje v vseh vojnah, ki jih je Turčija vojevala. Leta 1915. je bil šef generalnega štaba kavkaške armade, dve leti pozneje pa poveljnik tretjega armadnega zbora v Palestini. Leta 1921. ga je turški parlament imenoval za vrhovnega šefa generalnega štaba. Poveljeval je novim turškim armadam, ki so v letih 1921. in 1922. očistile Malo Azijo tujih čet. Ni bil pa samo izboren vojskovodja, temveč tudi sijajen diplomat. Med drugim je vodil mirovna pogajanja v Lausanneu in ga imenujemo lausanneskega zmagovalca. Cele mesece je trajal dvoboj med njim in lordom Curzonom; končal se je s priznanjem nove povečane turške države. Leta 1925. je postal Ineni ministrski predsednik in je ostal na tem mestu do leta 1937.; v tej dolgi dobi je pokazal vse zmožnosti izredno bistroumnega državnika. V veliki meri je sodeloval pri ustanovitvi Balkanskega pakta in njegovo delo je tudi zveza med Turčija, Perzijo (Irânom), Afganistanom in Irâkom. L. 1936. je dosegel največjo zmago, ki smo jo omenili že pri Ataturku; v Montreuxu v Švici je bila podpisana pogodba, ki je postavila Turčijo za čuvarico Bospora in Dardanel. V septembru 1937 je odstopil. Užival je skozi vsa leta neomejeno zaupanje Ataturka in se je zato njegov odstop različno presojal. Dejali so, da se je med obema državnikoma pojavil nesporazum glede politike napram Sovjetski Rusiji. Ineni je zagovarjal politiko sodelovanja z Rusijo, Ataturk je pa hotel to staro prijateljstvo žrtvovati in se navezati na Anglijo. Zato je svet sedaj zelo radoveden, kakšna politična pota bo Ineni ubral.

Ineni je mož fanatične volje. Kadar je bil položaj najbolj kritičen, je vstal in narod je šel za njim. V njegovem ne ravno krepkem telesu se zdi, da prebivajo celi svetovi energije. Rad jaha in ljubi glasbo; simfonični orkester v Ankari, ki ga bodo prekrstilj sedaj na ime Ataturk, je v prvi vrsti njegovo delo. Ni pa samo vojak in državnik, on je tudi gospodarstvenik in je ob pravem času uvidel potrebo gospodarske izgradbe Turčije. Neprestano se trudi za zboljšanje življenjskih pogojev kmečkega prebivalstva, dobro se zavedajoč, da predstavlja ta stan moč turškega naroda. Vedno na novo se je zavzemal za melioracijo zemlje, za regulacijo rek in potokov ali pa za znižanje nabavnih stroškov poljedelskih proizvodov. On je bil tisti, ki se je v smislu Ataturka prvi lotil prometnega problema. Vojak in gospodartvenik v eni osebi, je zarisal v karto pota, po katerih prometujejo sedaj železniški vlaki. Industrializacija je našla v njem najvažnejšo in največjo pogonsko silo. Nikdar ni dvomil; težkoče je premagal s hitrim sklepom.

Kamor Ineni na svojih nadzorovalnih potovanjih pride, povsod si izbere iz ljudske množice, zlasti iz vrst vaščanov, zastopnike vseh mogočih poklicev in jim stavi najrazličnejša vprašanja, na katera mu morajo odkritosrečno odgovarjati. Na postaji stoji navaden delavec, ki je pravkar prišel od sezijskega dela doli na jugu. Družinskih članov je pet: on, žena, njegova mati in dva otroka, v starosti pet in sedem let. Začne se spraševanje in odgovarjanje. »Koliko si zaslužil na dan?« — »80 piastrov.« — Turška lira = 100 piastrov = 30 din; 80 piastrov je torej 24 din. — »Koliko od vsote porabiš zase?« — »30 piastrov (9 dinarjev).« — »Ali ni to preveč?« — »Je dosti! a 5 piastrov moram imeti za spalni

prostor, 6½ za tobak in 18½ za hrano.« — »Ostane torej za družino 50 piastrov. Koliko časa delaš v sezijski dobi in kje?« — »Če ne zbolim, delam na leto osem mesecev, in sicer v Ankari ali kje drugje.« — »Zakaj ne vedno v istem kraju?« — »Nemogoče, paša moj; vsakega dela je enkrat konec in moram iskati drugo delo. Če bi bila kakšna tovarna tu pri nas, bi bil vedno doma in bi zase manj porabil.« — »Kaj pa prav za prav delaš?« — »Pomagam pri stavbah, delam opeko, nosim, vozim.« — »Kako ti torej gre?« — »Prav dobro ravno ne. Zaslužim hrano za družino.« — »Zakaj si ne kupiš zemlje?« — »Kako naj jo plačam?« »Že tri leta nisem mogel plačati cestnega davka.« — »Torej, ti zaslužiš več kot ljudje, ki ostanejo v vasi. Zdi se mi, da piješ?« — »Moje ustnice ne poznajo okusa rakije, paša moj.« — »Ali imaš kakšno Ÿeljo?« — »Moja vas čaka željno tvojega prihoda. Ali boš prišel?« — »Upam, da bom mogel priti. Do takrat pa tvoje rojake lepo pozdravim.« Nato vzame Ineni prav majhen notes iz žepa in si napiše nekaj pripomb.

Sedaj pride pa preprost kmet na vrsto. »Kako ti je ime?« — »Izmael Sajdas.« — »Koliko vas je v družini?« — »Osem: jaz, moja žena, pet otrok in ena sorodnica.« — »Najstarejši otrok?« — »Devet let.« — »Sin moj, bodi srečen s svojo tako lepo družino!« — »Bodi ti srečen, paša moj! Alah naj vzame moje ure in naj jih da tebi, da boš še dolgo let naš poglavar!« — »Ali so v tvoji vasi večji posestniki kot ti?« — »Jih je nekaj.« — »Ali je kaj takih, ki nimajo nobene zemlje?« — »Večina.« — »Zakaj?« — »Naša zemlja je trda in malo rodovitna.« — »Koliko živine imaš?« — »Šestdeset ovnov, dve kravi, par volov in enega konja.« — »Ali to zadostuje?« — »Zadostuje.« — »Zakaj ne redite konj?« Vaš kraj je bil svoj čas glede konjereje znan noter dol v Arabijo in celo v afriško Tunezijo.« — »Paša moj, mi svojega proračuna še nismo izenačili ... morda pozneje.« — »V čem je težava?« — »Dober voz z opremo in dober plug sta danes važnejša.« — »Ali nimaš nobenega pluga?« — »Ne.« — »Ali je med vami kakšen kmet, ki dela s pravim železnim plugom?« — »Le malo jih je.« — »Ali imate stroje za čiščenje žita?« — »Ne.« — »Kako sejete?« — »Z roko.« — »Ali igrate za denar?« — »Ne.« — »Kako je pa z rakijo? Pijete dosti?« — »Ne.« — »Povej mi, koliko tvojih sovaščanov je zaprtih?« — Kmet ponosno: »Nobeden.« — »Torej, sin moj, bodi pozdravljen in pozdravi svoje ljudi!«

In zopet si zapiše Ineni par pripomb v notes. Nek kmet se pritoži,, da nimajo nobenih drv za kurjavo več, odkar je pred tremi leti stopil v veljavo novi gozdni zakon. »In tudi če smemo drevesa posekati, ne smemo lesa odnesti proč!!« — »S čim pa potem kurite?« — »S posušenim gnojem.« Ineni zapiše par novih pripomb v notes.

Posebno pri srcu je novemu predsedniku reja koz mohér. — »Ali prodajate mohérsko volno?« — »Da; ženske strižejo koze.« — »Koliko zaslužite na leto s tem?« — »Moremo zaslužiti deset do petnajst lir.« — »Dobro; ženske pri vas so pridne! In živina, ali je dobra? Ali izdelujete sir in surovo maslo?« — »Da, mi izdelujemo sir in surovo maslo, da ga prodamo v mestu.« — »Kdo je to: mi?« — »No, naše ženske.« — »Zdi se mi, sin moj, da delajo v vaši vasi v prvi vrsti ženske. Kako pa vi moški, kaj je z vami? Ali se pri vas mnogo igra, pije in krade?« — »Naša vas je snažna kakor oblaki tamle gori,« paša moj! Mi moški delamo na polju. Radi bi imeli stroje za čiščenje žita, pa jih ne moremo dobiti. Obrnili smo se na poljedelskega nadzornika, pa nam ni nič odgovoril. Ministrstvo,

kamor smo pisali, nam je reklo, naj se obrnemo nanj. Slednjič smo se naveličali in nismo nikogar več vprašali. Morda nam pa ti lahko pomagáš?« Zaupljivo gleda kmet na predsednika.

Takoj mora priti nadzornik. Seveda se skuša izviti. »Na vasi ne znajo ravnati s stroji.« Proti tej izjavi je takoj ogorčen protest. Ineni reče nadzorniku: »Ali imate stroje v zalogi in koliko?« — »Tri stroje imamo, pa so vsi trije stari. Kmalu bomo dobili nove.« Kmetje: »Saj nam tudi starih ni pokazal.« Ineni nadzorniku: »Sin moj, ko bodo prišli novi stroji, ali bodo šli zopet v tvojo zalogo kot so šli stari? Povej mi, kaj nam pomagajo stroji, ki so v zalogi?« In zopet pride par pripomb v beležnico.

Tako pridejo vsi poklici na vrsto, kovač, mizar, premogar, mornar in tako dalje. Iz tisoč majhnih mozaičnih kamenčkov se oblikuje slika dežele. Vedno na novo se sliši Inenijev opomin: »Povejte mi vse popolnoma po resnici. Vedeti moram, ali je v zakonu kakšna napaka, da jo popravimo, ali pa če se zakon le napačno razlaga in uporablja, da mu damo pravo razlago in nasvete za uporabo.« Neprestano dela Ineni zapiske v beležnico. Nikomur je ne pokaže in nihče ne ve, kaj vse si je zapisal. Kadar odhaja, vtakne notes vselej skrbno v žep. Ta notes bo še slaven nekoč. Predsednik se bo v dolgem in napornem delu iz njega učil, kakšne skrbi tarejo njegove Turke in kakšne želje jih prevečajo.

Zgodovina nam navaja več primerov, kako so nekateri vladarji sami hodili med preprosto ljudstvo in se seznanjali z njegovimi težnjami. Tako nam imenuje rimskega cesarja Hadrijana, ruskega carja Petra Velikega, avstrijskega cesarja Jožefa II. itd. Zelo rad je med preprosto ljudstvo hodil in mu skušal pomagati tudi naš pokojni kralj Aleksander.

Že parkrat smo omenili, da je bila Ataturku zelo pri srcu gospodarska obnova Turčije, prav tako kakor je tudi Izmet Ineni velik gospodarstvenik. Zato je treba pogledati, kaj je nova doba Turčije dosegla rodila.

Turčija leži na meji med evropskim vzhodom in azijskim zapadom, je torej prehodna dežela. Prav tako gre preko Turčije pot iz Rusije do Egejskega morja in naprej. Turčija je velika dežela in presega s svojimi 772.000 km² Jugoslavijo več kot trikrat; Jugoslavija meri 249.000 km². Prebivalcev pa Turčija nima dosti več kot Jugoslavija, po zadnjem štetju nad 16 milijonov, sedaj kakšnih 18 milijonov; Jugoslavija jih ima 15 milijonov. Na evropsko Turčijo odpade okoli 26.000 km², od prebivalstva pa 1.400.000 ljudi. Že Jugoslavija ni bog ve kako gosto naseljena, Turčija je pa še trikrat manj. Notranjost Male Azije je stepa in deloma celo puščava, nekatere pokrajine so izredno hribovite, itd.; zato tako majhna gostota. 92 odstotkov vsega prebivalstva pripada kmečkemu stanu, torej dosti več kot v Jugoslaviji, industrija in trgovina zaposlita vsaka ca. 2% prebivalstva itd. V mestih živi skoraj četrtina ljudi, znak, da so tukaj bili Grki in da so tudi tako zvanj meščani večkrat kmetje; prim. naše dolenske trge. Med prebivalstvom imajo pretežno večino Turki, 90%. Ostalih 10% se porazdeli med Armence, Kurde, Arabce, Bolgare, Ruse itd.

Ker je večina prebivalstva kmečkega stanu, je morala Kemalova vlada pač v prvi vrsti poskrbeti za ta stan. V to svrhu je bila ustanovljena Agrarna banka, ki izdaja poljedelske kredite po maksimalni obrestni meri. Za skladišča žita je izdala vlada okoli 100 milijonov din. — Te in naslednje podatke je priobčil dr. J. Grampovčan. — Z agrarno reformo so dobili kmetje okoli 800.000 ha zemlje v svoje roke;

to je toliko zemlje kot znaša obseg sedanje Kranjske. Dalje so bili deljeni kmetom poljedelski stroji, semena in plemenska živina, vse brezplačno. Reformirano, oziroma na novo ustanovljeno je bilo kmetijsko strokovno šolstvo; mnogo mladih moči so poslali na inozemske poljedelske šole. V Ankari so ustanovili poljedelski zavod, ki ima štiri fakultete — naravoslovje, živilozdravništvo, poljedelstvo, poljedelska industrija. — Po deželi je pa razdeljenih še 22 manjših poljedelskih zavodov. Za časa Kemala so vpeljali v Turčiji italijanski riž; kultura se je izborna obnesla in ga pridelajo danes na leto okoli 35.000 do 40.000 ton. Vinogradništvo in sadjereja sta bila ob nastopu Kemalove vlade popolnoma zanemarjena. Danes znaša površina vinogradov 550.000 ha, stari vinogradi so obnovljeni s plemenito trto in Turčija izvažata prvovrstno grozdje; gre v Rusijo, v Egipt, Sirijo itd. Brezplačno je bilo razdeljenih med kmete več kot osem milijonov sadnih dreves. Danes znaša vrednost sadnega izvoza ca. četrtino vrednosti vsega izvoza in je s tem trud vlade za dvig sadjereje obilno poplačan. Samo orehov izvozijo na leto nad 1000 ton. Slajno uspeva kultura čaja, detelje itd. Iztrebili so milijone poljskih miši in izdali so ogromne vsote v svrhu zaščite oljnih nasadov proti mrčesom. Štiri žitna skladišča imajo kapaciteto po 4000 ton, šest skladišč pa po 1000 ton.

Med industrijskimi rastlinami omenimo sladkorno peso, koje produkcijski areal je znašal leta 1933. 11.850 ha, l. 1937. pa 70.000 ha; na teh 70.000 ha so pridelali okoli pol milijona ton sladkorne pese. Koprje pridelajo na leto okoli 6000 ton, znane anatolske smole 500 ton, lešnikov izvozijo na leto okoli 1 milijon kg v vrednosti do 200.000 lir. Razne druge vrste lesa, grmičja, listja in korenin služijo za produkcijo barv. Veliko bogastvo so hrastovi gozdi, ki dajejo med drugim tudi tanin. Prej so tanin močno izvažali, sedaj se pa skoraj vse produkcija v letni izmeri ca. 15 mil. kg zaradi močno razvite domače usnjarske industrije porabi doma. Na visoki stopnji je industrija svile, koje središče je v Brusi, prestolnici turških vladarjev, preden so prišli Turki v Evropo. Ta industrija zaposluje v 77 tovarnah okoli 5000 delavcev, ki izdelajo na leto za ca. 100 mil. din svilene tkanine. Napredek te industrije v zadnjih desetih letih je sto odstoten. Kakovost turške svile je prvovrstna. Zelo je razvita tudi produkcija rožnega olja; l. 1937. so ga napravili okoli 200 kg, kar je seveda še dosti pod bolgarsko produkcijo; produkcija pa le raste. Močno gojijo v Turčiji čebelarstvo; na leto dobavljajo okoli 400 ton voska. Da je turški tobak prvovrsten, dobro vemo vsi; na svetovnem trgu uživa tudi temu primeren sloves. Itd.

Produkcija lesa znaša na leto okoli 500.000 m³; medtem je smreke 14%, gabra 12%, cedre 9%, hrasta 5%, kostanja 5% itd. Za pogozdovanje je izdala Kemalova vlada ogromne vsote; samo v okolici Ankare je bilo zasajenih okoli 100 milijonov akacij. Cena lesa je kolebala v l. 1937. med 30 in 32 lirami. 1 turška lira = 30 din. Produkcija drv za kurjavo je narasla od 35 mil. kg v letu 1925. na 52 mil. v letu 1929., a je nato zaradi stroge gozdne zaščite zopet močno padla. Oglja našeje na leto okoli 90 mil. kg. Mnogo je črnega premoga, zlasti pri Eregliju ob Črnem morju; zaloge cenjo na 7500 mil. ton. Letna produkcija je narasla od 600.000 ton v letu 1923. na 2.350.000 ton v letu 1937., torej se je početvorila. Mnogo je železa s kovinsko vsebino 45 do 68%. Od 400.000

ton svetovne produkcije kroma je dobavila Turčija leta 1937. 40%. Dalje ima Turčija zaklade svinca, boksita, mangana, antimona, bakra itd.

Poljedelsko zadružištvo se je za vlade Kemala dvignilo na izredno višino, in obstoji danes v Turčiji okoli 700 poljedelskih zadrug. Razvoju zadružištva je mnogo pomagala tudi zakonodaja.

Za poljedelstvo skrbi kmetijsko ministrstvo, dočim so vse druge gospodarske panoge v oskrbi ministrstva narodnega gospodarstva. To je v marsičem dobro; se vsaj ministri med seboj ne prepirajo.

Zivinoreja je v času Kemalove vlade izredno napredovala, pa naj gledamo ali na število ali na kakovost. Število ovac je naraslo od 9 milijonov v letu 1923. na 13 milijonov v letu 1937, število koz v istem času od 5.800.000 na 6.700.000, število velblodov od 85.000 na 94.000, konj od 538.000 na 600.000, mezgov od 32.000 na 51.000; padlo je pa število bivolov od 556.000 na 540.000 in število oslov od 989.000 na 978.000. V desetih letih so vzgojili 42.000 plemenskih konj in žrebet; letno cepijo nad 100.000 raznih domačih živali proti boleznim.

Izvoz svežih rib je danes velika postavka v turški trgovski bilanci. Od 3300 ton v letu 1930. je ta izvoz narasel v letu 1935. na 6450 in v letu 1937. na 7200 ton; zadnja številka predstavlja vrednost 600.000 turških lir. Zelo je narasel tudi izvoz kož divjačine, tako kož kun, lisic, šakalov itd. Skupna vrednost tega izvoza da na leto ca. 500.000 turških lir.

Preidemo na promet in moramo reči, da je Kemalova vlada tu mnogo ustvarila. Ko je prišel Kemal na vlado, je bilo v Turčiji 4083 km železniških prog; leta 1937. jih je bilo že 7890 km. Železniški promet stalno raste. Dolžina cest in uporabljivih potov znaša okoli 38.000 km, od koje vsote pride na vlado Kemala 11.000 km. Mnogo se je trudila ta vlada tudi za namakanje suhih predelov države in za osuševanje vlažnih pokrajin. Tako so v nekem okraju z osuševanjem barja pridobili za kulturo 740.000 ha. Pri Ankari so zgradili jezove v višini 100 m, s čimer je omogočena oskrba Ankare z dobro pitno vodo. — Elektrifikacija Turčije je v polnem razmahu, 22 mest ima lastne električne centrale. Tudi v industriji je vpeljan električni pogon. Cestni promet v mestih oskrbujejo električne cestne železnice.

Glede denarstva je važno sledeče: Paša Kemal je z zakonom od 30. decembra 1926 odredil, da znaša višina denarja v obtoku ca. 151 milijonov turških lir. Preprečil je nevarnost podvrednotenja valute, ki je zagrabila toliko drugih držav. Centralna Turška banka je imela ob svoji ustanovitvi 500.000 lir zlatega kritja, a v letu 1937. že 34 milijonov. Bankarstvo v Turčiji je bilo pred svetovno vojno v tujih rokah, bodisi da so to bili Angleži, Francozi, Nemci ali Italijani. Bivša znana Otomanska banka, ki je za Turčijo storila mnogo dobrega, se je leta 1930. prelevila v Centralno turško banko. Poleg nje so pa obstojale še druge banke, osnovane na inozemski glavnici. Šele leta 1924. je bila osnovana z glavnico 2.850.000 turških lir prva zasebna turška narodna banka, ki služi izključno domačim turškim koristim. Nato je prišla v svrhu dodeljevanja agrarnih kreditov Turška agrarna banka z glavnico 23 milijonov lir. Leta 1925. je bila osnovana z glavnico 20 milijonov lir Industrijska banka; glavnica je bila kmalu zvišana na 62 milijonov lir. — Turki zelo radi varčujejo; poleg kreditnega zadružištva ima tukaj zelo veliko vlogo bankarstvo. Vse hranilne vloge Turčije so dosegle na koncu leta 1937. vsoto 220 milijonov turških lir ali v našem denarju 6600 milijonov di-

narjev. — Hranilne vloge v Jugoslaviji se cenijo za konec leta 1938. na 15 milijard dinarjev, od koje vsote prideta 2 milijardi na zadružne vloge. — Javne finance Turčije so bile prej na tako slabem glasu, da smo vedno govorili o »turških razmerah«, tudi v finančnem pogledu. Sedaj je vse to urejeno na zdravi podlagi. Proračun zadnjih let izkazuje več dohodkov kot izdatkov; giblje se vedno okoli 200 milijonov turških lir ali 6 milijard dinarjev, pri čemer pride na osebo 375 din proti 666 din v Jugoslaviji.

Glavni viri dohodkov so monopoli, obsegajoči tobak, sol, špirit, opij, smodnik, vžigalice itd.; ti dajo okoli 160 milijonov lir na leto. S 83 milijoni lir so zastopane carine, trošarina itd., s 36 milijoni neposredni davki. Med izdatki je kot umevno narodna obramba na prvem mestu; ona prevzame tretjino vseh izdatkov. Nato pridejo po vrsti državni dolgovi, javna dela, finančno ministrstvo itd. Velik vir dohodkov je opij.

Glede trgovinske politike Turčije moremo omeniti le, da se pojavlja slika vseh novih in deloma tudi nekaterih starejših držav: vse stremijo za samopreskrbo, izvoz naj se poveča, uvoz naj se skrči. Na osnovi te politike je padel uvoz Turčije od 241 milijonov lir v letu 1925. na 90 milijonov lir v letu 1937., a v istem času je padel tudi izvoz, in sicer od 192 na 117 milijonov lir; ker pa padec izvoza ni bil tako velik kot padec uvoza, je izkazana slednjič aktivna trgovska bilanca v znesku 27 milijonov turških lir. V izvozu sta na prvem mestu tobak z 21% in južno sadje s 23%, skupaj torej 44% ali skoraj polovica vsega izvoza. Sledijo bombaž z 8%, jajca z 1,5%, klavna živina s 3%, semena s 5%, volna z 10 odstotki, premog z 2 odstotki, surove kože s štirimi odstotki, živalski produkti z 2,5%, rastlinski proizvodi s 4%, preproge z 0,5%, itd. Od 75 glavnih izvoznih predmetov leta 1937. je prišlo na sadje 28 milijonov turških lir, na tobak 24 milijonov, na žitarice 5, na bombaž 9,5 milijonov itd. Uvozila je pa Turčija leta 1937. sukna za 15% vse uvozne vrednosti, železa in jekla 16%, strojev 13%, volnenih izdelkov 2,5%, premoga (lignita) 4%, papirja 3%, kave, kakaa in čaja 2,7%, usnja 3%, prevoznih sredstev 5%, kemičnih proizvodov 2,5%, stekla 2%, barv 20% itd. Od vsega izvoza pride 80 odstotkov ali štiri petine na Nemčijo, USA, Italijo, Anglijo, Francijo, Rusijo, Sirijo, Češkoslovaško in Grčijo; 80% uvoza pa pride na Nemčijo, Anglijo, Belgijo, Francijo, Češkoslovaško, Rusijo, Japonsko, USA in Španijo. Kakor Jugoslavija ima tudi Turčija poseben Zavod za pospeševanje zunanje trgovine; zavod ima svoje podružnice v glavnih trgovskih središčih Evrope, Azije in Amerike.

Pogled na karto nam pove, da mora imeti Turčija zaradi svoje obmorske lege dobro razvito mornarico. A to mornarico si je šele ustvarila. L. 1924. je imela samo 88 majhnih trgovskih ladij s skupno tonažo 35.000 ton, leta 1937. je narasla tonaža že na 184.000 ton. — Normandije, Queen Mary, Queen Elisabeth imajo od 73.000 do več kot 80.000 ton; to zaradi primerjanja. Naša jugoslovanska trgovska mornarica se bliža 400.000 tonam. — Promet na raznih progah oskrbujejo številne družbe, a prvo vlogo imajo še zmeraj inozemske družbe, in bo treba še dosti dela, preden se bo Turčija v tem pogledu osamosvojila. Popolnoma osamosvojiti se itak nikdar ne bo mogla, kakor tudi nobena druga država ne; smo pač povezani v celoto, in če ti tvoj sosed nekaj da, moraš tudi ti njemu nekaj dati. V glavnih turških pristaniščih so v prometovanju na

prvem mestu še vedno inozemske družbe (nemške, italijanske, angleške, ruske, francoske itd.), domačin pa stoji ob strani in gleda. Popolnoma odstraniti inozemce pa, kot rečeno, nikdar ne bo mogoče, in bi tudi ne bilo prav. »Če ti k meni ne prideš, pa tudi jaz ne bom prišel k tebi.«

*

Pod naslovom »Turčija gradi naprej« beremo dopis iz Carigrada:

Dela za izvedbo prve industrijske petletke še niso popolnoma končana in že imamo nov industrijski načrt pred seboj. Neumorno gre mirno in konstruktivno delo naprej, in zato tudi ni čudno, če se Turčija noče zaplesti v kakšne mednarodne homatije.

Novi načrt, ki naj se izvede v štirih letih, moremo organično razdeliti po delovnih panogah. Najprvo je treba misliti na z e m s k e z a k l a d e in njih izrabo. Poročali smo že o kromu; njegova produkcija se je v zadnjih desetih letih podsetorila in vse kaže, da bo še narasla. Treba je misliti na večjo produkcijo bakra, srebra in svinca, na produkcijo železa, premoga itd.

Prav v zadnjih dneh so poročali, da so odkrili na jugovzhodu Male Azije nova perolejska nahajališča; domnevajo o njih, da ležijo na geološki črti, ki izhaja iz petrolejskih vrecev pri Mosulu. Če so s temi vreclji v zvezi, so pač bogati. Del pogonskih sil bo prevzet v novi načrt, ki predvideva razširjenje elektrifikacije. V dveh premogovnih okrajih bodo zgradili dve veliki daljnovodni električni centrali, ki naj preskrbujeta ondotne pokrajine z lučjo in pogonom. V srednji Mali Aziji bodo zgradili napravo za pretvorbo premoga v sintetični bencin, kar je spričo naraščujoče motorizacije v armadi še posebno važno. Zgradili bodo dve tovarni za proizvodnjo cementa, tovarno aluminija, tovarno za izdelovanje poljedelskih strojev, tovarno za izdelovanje motorjev itd. Vsega skupaj je v gradbenem načrtu 15 novih tovarn. V zadnjih mesecih je nakupila vlada v USA stroje za izdelovanje aeroplanov in aeroplan-skih sestavnih delov v vrednosti štirih milijonov dolarjev. Pomladi bodo otvorili veliko jeklaro in je do tedaj ukinjena uvozna carina na železo in jeklo.

Kemična industrija je v novem načrtu zastopana po tovarnah za izdelovanje solitrove kisline, sode in predelave opija za farmacevtske preparate. Tekstilno industrijo bodo nadalje izgradili. V Erzerunu (vzhodna Mala Azija ali že Armenija) bo nastal nov (peti) kombinat za predelovanje bombaža iz novega pridelovalnega okraja Iğdır v prejo in tkanino. Pridelovalni poskusi džute v južni Mali Aziji so pokazali zadovoljive zaključke in bodo izdelovali džutino prejo, džutine vreče itd.

V industriji živil in hranil omenimo sledeče: K že obstoječim štirim sladkornim tovarnam se bodo pridružile tri nove, ena na zahodu in dve na vzhodu Male Azije. V zadnjih letih je turška sladkorna industrija zelo napredovala. Leta 1926. so zgradili prvo sladkorno tovarno; produkcija sladkorja je dala takrat 572 ton, poraba je pa zahtevala 63.000 ton. Leto za letom je nato turška sladkorna produkcija rasla in je mogla l. 1936. dati na razpolago že 66.000 ton, s čimer bi bila prvotna domača potreba krita; a z naraščujočo produkcijo je padala tudi cena sladkorja in je nastopila večja poraba; saj se je tudi sicer v tem razdobju življenjski standard turškega prebivalstva zelo dvignil. Samo od leta 1934. do

leta 1937. je poraba sladkorja narasla za 85 odstotkov. Z večjo porabo pa produkcija ni mogla iti vedno vstric in so morali še velike množine sladkorja uvažati; v prvi letošnji polovici na primer so uvozili 50.000 ton sladkorja. Z novimi tremi tovarnami upajo doseči tako produkcijo, da bodo mogli kriti vso domačo potrebo in preprečiti naraščanje sladkornih cen. — Prihajajoč nazaj na načrt omenimo, da bodo ob Črnem morju zgradili tovarno za izdelovanje vsakovrstnih konserv, in sicer v mestu Trapecuntu, ki je znano po svojih lešnikih in ki je izhodno pristanišče avtobusne ceste, prihajajoče iz Perzije. V načrtu so tudi naprave za vlaganje svežega sadja in sveže zelenjave.

Morski promet zavzema v programu velik obseg. Uredil bodo trajektni promet med obema bregovoma Bospora, tako da bodo šli ekspresni vlaki kar naprej, zgradili bodo ob Črnem morju dve pristanišči, nakupili bodo 28 trgovskih ladij; z že nakupljenimi desetimi ladjami bo razpolagala Turčija potem s popolnoma modernim trgovskim brodom. Reparaturne naprave ob »Zlatem rogu« bodo temeljito modernizirali, tako da bodo mogli graditi tam tudi nove ladje. Glavno mesto Ankara (Ataturk) bo dobilo dva popolnoma nova mestna okraja s 453 hišami, zlasti za uradniška stanovanja, za kar je predvidenih 3.900.000 turških lir.

Za ves načrt, ki je bil izdelan še pod predsedstvom Ataturka, je predvidenih 80 milijonov turških lir, ki jih mislijo odplačati v desetih letih. Za sedaj jih bodo vzeli najbrž iz velikega angleškega in deloma tudi iz manjšega nemškega posojila. Takšne naprave presegajo zasebno glavnico in se dajo izvesti le, če jih vzame v roko država ali pa kakšen prav močen koncern.

*

Omenimo naj še turško tekstilno industrijo posebej. Ona je bila prva, za katero je začela nova turška država skrbeti. Kajti tkanine so bile ena največjih in devizno bilanco najbolj obremenjujočih uvoznih postavk. Z roko v roki z napravami velikih državnih kombinatov je šlo tudi podpiranje zasebne industrije, ki je pod zaščito carinskih zidov ob veliki domači potrebi dobila hvaležno delovno polje.

Gospodarsko najbolj važna panoga je bombaževa predilništvo in tkalništvo. Tu je država z močno roko posegla vmes ter je ustanovila štiri kombinat in zgradila še eno posebno tovarno za izdelovanje sukna; vsa ta podjetja razpolagajo sedaj s 110.700 vreteni in 3208 statvami. Zasebna podjetja pa razpolagajo s 53.000 vreteni in 900 statvami. Skupaj razpolaga torej bombaževa industrija Turčije s 163.700 vreteni — v kratkem 183.000 — in s ca. 4100 statvami; ta številka ustreza dnevni produkciji 80.000 do 100.000 metrov tkanine. Mali obrati pri tem niso všteti. Ročno tkalništvo je prej zelo cvetelo in so bili tkalci v svoji stroki naravnost umetniki; sedaj ta panoga vedno bolj propada, izpodriva jo cenejši stroj. Kljub temu pa moremo število ročnih statev še vedno ceniti na 5000 do 8000 z dnevno produkcijo ca. 15 m na statvo. Nazadovanje ročnega dela moremo le obžalovati, že z umetnostnega vidika. Koliko trpijo ročni delavci pod pritiskom cen, se vidi že iz dejstva, da uporabljajo le še najcenejše barve, dočim kupujejo rokodelci na primer na Kitajskem, kjer ročno tkalstvo še zelo cvetě, vedno le najboljše, torej najdražje barve. Bombaževa tovarniška industrija ima tudi svoje senčne strani. Prvič ni dobro, da je pridelovanje bombaža, predilništvo

in tkalništvo združeno pogosto v eni roki, kar vidimo zlasti pri velikih obratih v cilicijski ravnini; ni zadostne pobude v smislu zdrave konkurence z navzgornim razvojem kvalitete ob istočasni racionalizaciji. Dalje so lastni stroški previsoki. Izmet Ineni je l. 1937. v velikem govoru opozarjal na to hibo in je dejal, da mora turška produkcija priti na bazo svetovnega trga, to se pravi, da se mora znatno poceniti. Tudi vprašanje izšolanih delavcev za delo pri strojih povzroča skrbi; ta nedostatek se ne more odpraviti od danes na jutri, kljub vsem zadevnim odredbam.

Druga važna panoga turške tekstilne industrije, čeprav številčno daleč zadaj, je volnena industrija. Števila statev statistika ne navaja, ker so statve zelo različne kvalitete in se iz števila ne more sklepati na kapaciteto. Državne in poldržavne tkalnice napravijo na dan ca. 6800 m tkanine, zasebne pa ca. 7700. V nasprotju z bombaževo industrijo je tukaj zasebna produkcija večja kot državna in poldržavna. Obojna produkcija da na dan 14.500 m sukna, na mesec torej ca. 350.000, če vzamemo za mesec ca. 24 delovnih dni. To bi dalo na leto okoli 1.200.000 moških oblek. S tem pridemo, skupaj z uvozom volnenega blaga, tudi na dejansko porabo. Od turškega prebivalstva je samo 3 milijone takih, ki nosijo volnene obleke, pretežni del se zadovolji s cenejšim bombaževim blagom. Bolj ko pa mladina dorašča, bolj se čuti prehod k volnenemu blagu, ki je sicer dražje, a neprimerno bolj trpežno. Zato pri rastoči potrebi produkcija skoraj nikdar ne more zadovoljiti porabe, trgovci kupujejo blago v tovarnah kar pri statvah.

Gotovo je, da spričo tako zelo naraščujoče lastne tekstilne produkcije uvoz iz inozemstva ponehuje. Pokažemo naj na razliko v desetih letih:

Uvoz v tisočih turških lir:

leto	bombaževa		volnena	
	preja	tkanina	preja	tkanina
1925	7277	66.991	1309	18.173
1935	2670	17.478	2975	1.976

Pomnožil se je samo uvoz volnene preje, vse druge postavke so pa zelo padle, posebno obe vrsti tkanine.

*

Kako zelo se časi spreminjajo in kakšna je razlika med onimi dnevi, ko je Kemal Atatürk prišel na vlado, in sedanjo dobo, nam kaže najbolj mednarodni velesojem v Izmiru (Smirna) v Mali Aziji, ki se je pred kratkim vršil. Kaj takega kakor ta sejem prejšnji časi niso nudili. Razne tovarne so pokazale izdelke cementne, tekstilne, milne, oljne in preprogne industrije. Največje zanimanje je pa zbudil novi paviljon o monopolih, ki je nudil pregled vsega delovnega področja vina, tobaka in soli tja do fabrikacije lovskega streliva in razstreliva za rudnike. Kdo bi bil kdaj rekel, da bo Turčija izdelovala razstrelivo za rudnike!

Tisti, ki je Turčiji največ pripomogel do dosedanjega napredka, jo je sicer za vedno zapustil, a je naslednikom pokazal pot, po kateri naj hodijo naprej.

*

Ko smo članek že zaključili, smo dobili še par podatkov o gospodarski obnovi Turčije in jih v izvlečku tukaj podamo.

Za potrebe državne obrambe obstoji celo mesto vojaških tovarn v srednji Mali Aziji, Kirikkale. Tu je tovarna za izdelovanje pušk, tovarna za izdelovanje granat, valjarna itd.; sedaj gradijo tovarno topov.

Letos pričnejo z drugo industrijsko petletko, ki predvideva ojačeno produkcijo zemeljskih zakladov, izgradbo kemične industrije, elektrifikacijo, izgradbo ladjedelništva itd.

Podržavljenje tujih koncesijskih družb se sistematično nadaljuje. V državno upravo so prevzete že skoraj vse zasebne železniške družbe, dalje nekaj premogovnikov, elektrarn itd.

Na vzhodu države so na več krajih pričeli pridelovati bombaž, ob obali Črnega morja pa tudi čaj, in sicer z velikim uspehom.

Finance Turčije so v urejenem stanju. Strogo gledajo na to, da so izdatki kriti z enako močnimi dohodki; tega načela se držijo že od leta 1926. dalje. Proračun tekočega finančnega leta 1938/1939. izkazuje na vsaki strani 250 milijonov turških lir; pri izdatkih odpade celih 109 milijonov na obrambo države. Poleg tega rednega proračuna pridejo še posebni krediti za obrambo, v znesku 58 mil. lir, in 36'45 mil. lir za regulacijo rek in za namakalna dela. Izredne kredite odvzemajo izrednim dohodkom, kakor pač prihajajo, tako da je ravnovesje vedno obvarovano. Proračun za leto 1935/1936. je znašal 195 milijonov lir, za l. 1936/1937. 212'8 in za leto 1937/1938. 231 mil lir.

Obtok bankovcev je znašal v začetku tekočega leta 204,700.000 turških lir, od kojih je bilo 142,700.000 nekritih; 19 milijonov je bilo polno kritih z zlatom, 43 milijonov pa s trgovskimi menicami. Ker so državni dohodki in izdatki v zadnjih letih močno narasli, je imelo to za posledico hitrejši obtok denarja. Zlate zaloge Državne banke so bile 1. januarja t. l. navedene s 26.213 kg v vrednosti 36,870.000 turških funtov. Bankarstvo deluje zadovoljivo; v šestih velikih Narodnih bankah je investiranih 150,960.000 lir glavnice. Hranilne vloge v njih so s Carigrajsko hranilnico vred znašale ob začetku leta ca. 100 milijonov lir. Vobče se pa mora reči, da obstoji v Turčiji veliko pomanjkanje glavnice, ki ga ni mogoče prezreti. Zato ni čudno, da se ozira Turčija po inozemski glavnici. Tako ji je dovolila Nemčija kredit v znesku 150 milijonov mark, Anglija pa kredit v znesku 16 milijonov funtov, od koje vsote gre za turško državno industrijo 10 milijonov funtov, za oboroževanje pa 6. Angleški kredit se bo amortiziral do leta 1960. in naj se na ta način odplača, da se na svetovnem trgu prodajajo turški naravni proizvodi, v prvi vrsti rude in žito; pri tej prodaji bo imela Velika Britanija vodilno vlogo.

KAKO SE USTVARJA GLAVNICA

Od časa do časa slišimo pritožbe dolžnikov, da je obrestna mera za stvarni (realni) in osebni kredit previsoka, posebno z ozirom na to, da se za hranilne vloge plačujejo izredno nizke obresti. Razlika med tema dvema obrestnima merama je v resnici velika, kakoršna 50 let nazaj nikdar ni bila in tudi obrestna mera za posojila na nepremičnine zadnjih 50 let ni bila tako visoka, kot je danes. Največja draginja denarja je obstojala v Avstriji za časa balkanske vojne. Takrat je industrija in

trgovina res morala plačevati za kredit tudi 8 in več odstotkov, toda obrestna mera za hipotečna posojila je bila 6 in pol odstotka za posojila bolj drugovrstne varnosti, za hipotečna posojila s prvovrstno varnostjo pa največ do 6 %. Za vloge se je takrat dobivalo 4 do 4 in pol odstotka. Pred svetovno vojno je konkurenca vplivala na višino obrestne mere. V dobrih časih pred svetovno vojno je n. pr. Steiermärk. Eskomptebank dajala hipotečna posojila po 3 do 3 in $\frac{1}{2}$ %, za vloge pa je plačevala 2 in $\frac{1}{4}$ do 3 %.

Po prevratu je zavladala naravnost ogromna živahnost v poslovnem življenju in s tem je bila spojena tudi zelo velika potreba denarja. Ustanovljale so se številne industrije, seveda z dragim bančnim denarjem. Toda takrat se je dobro služilo, promet je bil živahen, pa se je lahko plačevalo visoke obresti. Plačevalo se je s početka 14, pozneje 16, 18, 24 in tudi 28 % obresti. Obstojal je takrat tudi velik lov na vloge. Mali vlagatelji so dobivali 4 %, za vezane vloge pa 5 %. Za večje vsote pa se je dobilo mnogo več.

Leta 1925. je bila na Francoskem najvišja obrestna mera 10 %, pri nas smo pa plačevali tudi 24 in več odstotkov.

Pri takratnem ogromnem prometu so morali biti dobički na obrestih več kot veliki, čeravno jih v bilancah nismo videli, saj ne v ustrezajočem obsegu.

Prišli so na to drugi časi, živahnost ali kakor rečemo konjunktura je popustila, posli so se skrčili, zaloge so se množile in jih ni bilo mogoče prodati, industrija, trgovina in obrt ni več zmogla tistih velikih obresti, pa so radi predragega denarja propadle ne samo mlade industrije in trgovine, temveč tudi stara solidna in daleč po svetu znana podjetja. Ker ni bilo prometa, ni bilo zaslužka in ni bilo možno plačevati ne obresti, še manj pa glavnico, pa se je dolg neverjetno večal. Kdor si je izposodil en milijon, je bil kmalu dolžan pet milijonov. Banka ni računala samo obresti od glavnice, njej je računal računski stroj obresti od obresti itd. Računski stroj ne misli, se ne peča z racionalno ekonomsko politiko, pa je vseeno odločujoč činitelj v banki.

Neko podjetje si je izposodilo 25 milijonov in je v desetih letih plačalo za to posojilo samo obresti 58 milijonov. Denar je najelo podjetje v tistih časih, ko je lezel dinar navzdol, ko se je za 10 milijonsko naročbo lahko plačalo tudi 1 milijon provizije.

Pojavilo se je, ne vemo ne odkod in ne zakaj, veliko nezaupanje vlagateljev, kateri so začeli živahno dvigati svoje vloge. Slišali in čitali smo, da so od 12 milijard vlog, dvignili dve milijardi. Ta dvig je popolnoma ohromil ves naš denarni promet, splahnila je vsa duhaprisotnost voditeljev denarnih zavodov, vsa njihova sposobnost je obstojala v zahtevi državne zaščite.

Država je res priskočila denarnim zavodom na pomoč z zaščito, obenem je pa znižala obrestno mero na 8 do 10 %. Dolžniki pa zahtevajo še znižanje te obrestne mere, katera je za današnje prilike daleko previsoka. Brez vsakega dvoma je ta obrestna mera previsoka za hipotečne kredite. To dokazuje propadanje dolžnikov. Nikakor ni zdrav pojav, da ima kak denarni zavod po 50 in več stanovanjskih hiš, katere je dobil za malenkostne zneske v svoje roke, ker prejšnji lastniki niso več zmogli odplačevanja.

Toda dolžnikom se na njihovo zahtevo odgovarja, da nikakor ne kaže zniževati obrestne mere, ker je naša država ubožna na kapitalu in da moramo gledati, da pridobimo kolikor mogoče veliko kapitala, kar bi pa bilo izključeno, če bi se obrestna mera pri denarnih zavodih znižala.

Z obrestno mero za hipotečna posojila se v resnici ne ustvarja nova glavnica, temveč se le njihov donos preklada z rame na ramo, devlje iz žepa v žep, ali ga v prvem zmanjka, ker je donosnost realitet danes neznatna.

Denar, glavnica se ustvarja le s proizvajajočim delom. Le s proizvodnjo dobrin se veča glavnica, ali tudi proizvodnja dobrin danes ne donaša toliko, da bi mogli plačevati visoke obresti. Mi ostajamo pri tujem kapitalu lačni in revni. Kar pa je naloženega kapitala v donosni industriji in proizvodnji, pa ta ni v naših rokah, temveč v tujih in čemo mi le slabo plačani delavci. Preveč žalostnih dokazov imamo za to, da je pri nas denar predrag.

Obrestna mera ni sredstvo za ustvarjanje nove glavnice, temveč se nova glavnica, novo premoženje ustvarja na čisto druge načine. Teh drugih načinov se moramo posluževati, s cenanim denarjem moramo pomagati delavoljnim in delosposobnim, da proizvajajo nove dobrine in te nove dobrine požlahtnjujejo, da dobe večjo vrednost.

Plačevali smo visoke obresti, toda kje so tiste rezerve, ki bi morale nastati z visokimi obrestmi!

Nekam je izginil tisti dobiček, ubožal je in propada mali dolžnik, propadle so mnoge industrije.

Drag denar še nikoli ni poživiljal gospodarskega dela ali dvigal veselja do dela.

Fr. Zelenik

NAŠE DRŽAVNE FINANCE

Z vedno večjo ekspeditivnostjo posluje naša finančna uprava. Že jeseni leta 1938. je bil izdelan državni zaključni račun za 1937/38, tako da imamo sedaj ob predložitvi proračuna za 1939/40 na razpolago že te podatke o zadnjem zaključenem proračunskem letu, kar je važno dejstvo, ki bi se moralo vpoštevati posebno v proračunski debati, saj se dajo presoditi na osnovi teh razpoložljivih podatkov marsikatere osnove proračuna za 1939/40 drugače, kot bi bilo to mogoče brez njih.

O poslovanju državne blagajne v zadnjih letih so nam na razpolago naslednji podatki, ki kažejo izboljšanje državnih financ, kar je bilo v zvezi s splošnim izboljšanjem gospodarskega položaja.

Proračunsko gospodarstvo

V naslednjem podajamo sliko izvršenih izdatkov ter dohodkov v primeri s proračuni za zadnja leta (vse v milij. din):

	Dohodki		Izdatki	
	proračun	dejanski	proračun	dejanski
1936/37	10.323'5	10.571'4	10.428'1	10.058'6
1937/38	10.910'0	11.987'1	11.237'5	11.083'1

V številkah izdatkov so obseženi tudi naknadni krediti. Proračun izdatkov sam je znašal za 1936/37 10.323.5, naknadni krediti pa 104.6

milij. din. Leta 1937/38 je znašal proračun izdatkov 10.910.0 milij. din, naknadni krediti pa 327.5 milij. din. V prvotnem proračunskem predlogu je bila vsota proračunanih dohodkov in izdatkov ista.

Iz številke je razvidno veliko povečanje proračunskih dohodkov, kar je imelo za posledico znatno zvišanje izdatkov. Dejanski dohodki se zadnja leta gibljejo znatno nad proračunanimi zneski, kar je dalo povoda za naknadne kredite v vedno večjem obsegu.

V naslednjem podajamo sliko dejanskih dohodkov v najvažnejših skupinah za zadnja tri leta (v milij. din):

Neposredni davki:	1935/36	1936/37	1937/38
zemljarina	398.3	434.0	474.54
zgradarina	271.0	275.6	300.0
pridobnina	287.74	298.66	338.74
rentnina	53.34	44.6	42.5
družbeni davek	154.8	179.15	188.8
uslužbenski davek	252.9	252.34	276.7
samski davek	2.04	1.7	1.9
obresti	17.9	23.64	26.1
davek na posl. promet	579.75	678.7	881.24
vojnica	5.0	9.35	9.74
izr. prisp. k usl. davku	43.2	41.5	45.45
dolgovani davki	130.4	150.6	164.5
skupno neposr. davki	2,196.44	2,389.9	2,704.8
trošarine	813.0	843.1	915.4
takse	985.05	1,055.5	1,215.7
carine	753.1	832.9	1,039.97
monopoli	1,911.1	1,919.2	2,069.9
drž. podjetja	3,225.4	3,380.77	3,917.7
razni dohodki	105.19	149.94	123.57

Ker postavka za državna podjetja ni detaljirana, dajemo v naslednjem še pregled dohodkov državnih podjetij za zadnja tri leta (v milij. dinarjev):

	1935/36	1936/37	1937/38
Drž. tiskarna v Beogradu	28.3	30.8	27.16
Drž. tiskarna v Sarajevu	6.04	5.9	6.1
Drž. hipotekarna banka	48.46	54.0	59.7
Poštna hranilnica	77.26	87.55	77.8
Drž. posestvo Belje	96.84	108.36	103.5
Drž. tvornica sladkorja	47.15	49.2	26.4
Uprava pomorstva in rek	5.74	6.24	6.85
Direkcija pomorstva	7.7	7.8	0.7
Državne železnice	2,012.0	2,087.3	2,439.65
Rečna plovba	53.96	65.1	76.3
Pošte, brzozjav in telefon	436.0	459.3	510.55
Drž. razredna loterija	28.54	33.17	39.17
Drž. konjarne itd.	11.25	4.25	5.2
Gozdovi	89.3	90.0	169.5
Rudniki	227.85	257.2	327.1
Soc. in zdravstvene ust.	49.0	39.6	41.9

Dohodki večine podjetij so narasli, zlasti pa so narasli radi povečanega prometa dohodki železnic in pošt ter rudnikov in gozdov, ki so itak najvažnejša državna gospodarska podjetja.

Obratna glavnica glavne drž. blagajne

Obratna glavnica glavne državne blagajne izkazuje v preteklem proračunskem letu manj dohodkov kot prejšnja leta, pač pa se je znatno povečal prebitek proračunskega državnega gospodarstva, ki je izkazan med dohodki obratne glavnice gl. drž. blagajne. Glavni dohodki izvirajo iz konsolidacije posojil države pri Državni hipotekarni banki ter raznih skladov. Izdatki pa so bili namenjeni predvsem za odpis raznih dvomljivih terjatev države in njenih podjetij. Tako je račun terjatev države postal veliko preglednejši, ker se ne vlečejo skozi njega že dolgo ne vterljive vsote raznih terjatev, katere je bilo najboljšje odpisati, da dobimo pravo sliko terjatev in dolgov države. Seveda še vedno nimamo vseh podatkov, ker se ne objavlja stanje konsolidiranega državnega dolga. V splošnem se opaža izboljšanje, ker država ni prisiljena izposojati si znatnih vsot na račun dohodkov naslednjega proračunskega leta. Tako vidimo, da država dolguje na račun dohodkov prihodnjega proračunskega leta sedaj samo še 163.4 milij. din, dočim so znašala ta izposojila na koncu leta 1934/35 še 849.54 milij. din. To se ima pripisovati v prvi vrsti uspešni transakciji z izdajo državnih blagajniških zapiskov, s katerih donosi si lahko država pomaga premostiti trenutne blagajniške težave. Na koncu leta 1937/38 je imela država plasiranih blagajniških zapiskov za 1.231.06 milij. din.

Skladi

Slika državnega gospodarstva ne bi bila popolna, če ne bi navedli tudi podatkov o raznih skladih. Doslej je računski zaključek države po sebi izkazoval samo manjše število skladov, sedaj pa izkazuje računski zaključek za 1937/38 popolno sliko vseh državnih skladov. Teh je bilo skupno 104. Za nekatere važne sklade, ki zanimajo gospodarske ljudi, navajamo naslednje podatke (v tisočih dinarjev):

	Stanje 1. aprila 1937	Dohodki	Izdatki	Stanje 31. marca 1938
spl. kaldrinski	74.432	15.585	24.765	65.252
posebni kaldr.	81.957	35.826	25.503	92.279
za javna dela	127.320	177.719	108.367	196.671
vodni	14.013	79	12.504	1.588
veterinarski	2.312	1.418	1.532	2.197
za preglede zadrug po uredbi o zašč.	9	2	10	1
za opij in droge	2.032	1.092	235	2.889
za zas. zavarovalstvo	1.521	484	59	1.947
za nadz. den. zav.	218	10	127	101
za pospeš. turizma	53	142	195	—
za kontrolo kartel. pog.	1.155	970	811	1.314
za pogozdovanje	6.393	9.097	8.777	6.713
osrednji lovski	57	95	42	110
izseljenski	4.031	5.236	2.046	7.221
invalidskij	75.732	15.794	15.180	76.346
za stan. hiše drž. usl.	20.282	1.054	43	21.292

Skupno je znašalo stanje vseh skladov dne 1. aprila 1937 1.362'84 milijonov din, dohodki v proračunskem letu 1937/38 so znašali 876'7, izdatki 442'7 milij., tako da je znašalo stanje vseh skladov na koncu leta 1937/38, torej dne 31. marca 1938 1.796'9 milij. din. Oec.

OD ČASOPISNE BELEŽKE DO POSLOVNEGA ZAKLJUČKA

Brez dvoma vsak trgovec, obrtnik in industrialec večkrat razmišlja, kako bi pridobil svojemu podjetju čim več novih odjemalcev in naročnikov.

Jedro uspešne reklame tiči pa v tem, da se s katerim koli reklamnim sredstvom ponuja blago tistim, o katerih se lahko z gotovostjo pričakuje, da se za blago zanimajo.

Zato je naša naloga, zvedeti najprej imena oziroma naslove interesentov za naše blago in izdelke. Tem naslovom ponujajmo z najprimernejšimi reklamnimi pripomočki svoje, v poštev prihajajoče predmete.

Dnevno časopisje, verski listi in strokovne revije vsebujejo redno razne objave, ki nudijo trgovcem, obrtnikom in industrialcem priložnost, priti potom reklame do poslovnih zaključkov.

Navesti hočem samo nekaj primerov, ki jih srečujemo v vsakdanjem življenju. Tako so n. pr. v dnevnem časopisju pogosto poročna naznanila. Kolikim poslovnim ljudem zmožnim propagande in dela daje tako naznanilo možnost in priliko, svoje blago in svoje izdelke ponuditi. Čeprav si lahko mislimo, da imata novoporočenca vse za gospodinjstvo in gospodarstvo potrebno, jima gotovo še manjka to in ono, za kar bi se zanimala in se brzkone tudi odločila si nabaviti, če bi jima kdo ponudil (radioaparati, življenjsko in razno drugo zavarovanje, itd.).

Nadalje beremo v časopisju o rojstvih, imenovanjih, nastavitvah, premestitvah, jubilejih, mesrečah, smrtnih slučajih, otvoritvah raznih obratov, prodajah in nakupih premičnin in nepremičnin in o mnogih drugih dogodkih, ki nam nudijo priložnost, na svojo blago opozarjati in ga priporočati. Prizadetim lahko pošljemo ali osebno, oziroma pa zastopniku predložimo ponudbe za najrazličnejše predmete.

Spretnim podjetnikom prav gotovo ne bo težko najti prave poti in načina, opozoriti interesente na izdelke, blago ali druge dobrine svojega podjetja. Seveda mora biti ponudba res taktna, posebno v nekaterih gori navedenih primerih. Pogosto bo ponudba dobrodošla, saj vemo, kako radi sprejemamo včasih kak dober nasvet in kolikokrat smo komu hvaležni za iniciativo v posameznih primerih, posebno še, ko nam nudi vsaka ponudba nekaj koristnega, lepega in prijetnega.

Ivan Vodušek

SVETOVNI BLAGOVNI TRGI NEENAKOMERNI

Oblikovanje cen na svetovnih blagovnih trgih ne kaže posebno velikih sprememb. Od začetka leta dalje se javlja nalahno veselje do prodaje, ki je trajalo prav do zadnjih dni. Če upoštevamo vobče slabo povpraševanje po poljedelskih in industrijsko-gospodarskih surovinah in pa po mednarodnem razvoju povzročene številne ovire, se moramo odpornosti nekaterih važnih tržnih predmetov še kar čuditi. Z bližanjem pomladanske sezi je se bo odporna temeljna tendenca gotovo še ojačila, ker bodo konsumenti morali vsaj deloma efektuirati one nabave, ki so jih glede na svetovno-politični in gospodarski položaj odložili. To velja zlasti za Zedinjene države, kjer se je po delnem odmoru zopet pojavila večja gospodarska aktivnost. Brez prave notranje stabilnosti je gospodarski položaj Velike Britanije, a konjunktura je podprta po oboroževanju, kar se ne da prezreti.

Pri dvigu cen moramo omeniti surovo svilo, ki je v prvi februarjski dekadi pridobila na ceni 10 %, dočim se je notacija surove džute popravila celó za 20 %. Tudi nekateri drugi predmeti so na ceni nekoliko pridobili. Padci niso šli nad 8 %. Prizadete so zlasti kovine. Trg srebra je bil označen po ameriškem in indijskem povpraševanju.

Na svetovnih trgih pšenice so se pojavile le majhne spremembe in je bila opaziti stalna temeljna tendenca. Iz južne polute so naznanili večje pošiljke. Eksportno povpraševanje je ostalo vobče majhno. Na londonski pšenični konferenci se zastopniki štirih velikih eksportnih držav niso mogli zediniti glede enotnega sodelovanja. — Spremembe na brazilskih trgih kave niso bile velike; nakupna moč je bila vobče zadovoljiva. Spričo hudega konkurenčnega boja z drugim kavinimi deželami se bo morala Brazilija hočeš nočeš zadovoljiti z nizkimi izvoznimi cenami. — Na londonskih avkcijah čaja se javlja od srede januarja dalje prijaznejše razpoloženje, kar posebno dobro vpliva na izvoz britansko-indijskih vrst. — Trg surovega sladkorja sicer v februarju ni bil več tako trden kot v januarju, vendar še vedno dober. Obstojajo pa številni činitelji negotovosti. — Notacije kaka so kazale po januarskem padcu v začetku februarja pojave zopetnega zboljšanja. Mednarodni trgi so kazali nekoliko več nakupovalnega zanimanja.

Ameriški in egiptski bombaž sta bila precej stalna. V ameriškem parlamentu je bombažev problem šele v začetnem štadiju posvetovanj; glasovi glede mednarodnih posvetovanj so precej utihnili. — Na avstralskih avkcijah volne je bilo povpraševanje glavnih konsumnih dežel živahno; v prvi polovici letošnje volnene sezi je so bile cene za ca 17 % nad lanskimi. — Da je surova svila ceno zboljšala, smo že omenili. Povpraševanje je bilo živahno zlasti od strani Amerike. — Cene lanu so ostale tako na zahodnoevropskih kot na baltskih trgih na prej doseženi višini. — Džuto smo že omenili in smo rekli, da je na ceni zelo pridobila. Vzrok so večji nemški nakupi in pa večja poraba v tkalnicah Kalkute. Indijska industrija džute je dobila v januarju precejšnja naročila inozemskih vlad za dobavo vreč, ki jih napolnimo s peskom. Preskrba za slučaj vojne.

V skupini kovin spremembe niso velike. V zadnjih januarskih dnevih se je opazilo prijaznejše razpoloženje, spremljano od nakupov bakra in cinka ter od poživiljenja na londonskem bakrenem trgu. Potem ko so ameriški producenti bakra znižali produkcijo za 10 odstotkov, bo od porabnega razvoja bližnjega časa odvisno, če bodo morali izvenameriški producenti svojo produkcijsko politiko ponovno korigirati. — Položaj na trgu cina postaja čimdalje bolj nevzdržen; nakupičene zaloge v znesku 32.950 ton se smatrajo za previsoke. — Majhno povpraševanje po svinču je sezijsko; stavbena delavnost v sedanjih mesecih ni velika. Z bližajočo se pomladansko sezijo je pa pričakovati boljšega izenotenja med produkcijo in konsumom. — Precej dobro zadržanje cinkovih trgov je posledica izgradbe obrambe proti zračnim napadom v Angliji.

Položaj na trgu kavčuka v zadnjem času ni bil enoten. Od začetka februarja dalje se je pojavilo v Londonu večje veselje do nakupov. Ker je v zadnjem času začel umetni kavčuk delati veliko — in kakor na drugem kraju pravimo, nerentabilno — konkurenco naravnemu kavčuku, je začela industrija naravnega kavčuka z vso vnemo gledati na to, da se kvaliteta zboljša in se s tem ojači konkurenčna zmožnost proti sintetičnemu kavčuku.

Da preidemo še enkrat na kavo, moramo povedati še sledeče: Bodoče prodajne možnosti presoajajo v Braziliji zelo oprezno. Ves izvoz Brazilije v preteklem letu je znašal več kot 17 milijonov vreč à 60 kg (letu prej 13 milijonov), kar je skoraj 30 odstoten povešek in kar znači rekord zadnjih sedmih let. Brazilija hoče narediti vse, da obdrži svoj izvoz na sedanji višini in da obdrži svojo prodajno prednost pred drugimi deželami, ki kavo eksportirajo. Pri tem riskira tudi nižje cene, kar je dokazalo preteklo kavino leto. Tempo uničenja kave se je od oktobra naprej bistveno započasnil in je bilo slednjič uničenih na mesec samo 200.000 do 300.000 vreč. Za nas je seveda že to nekaj nezaslišanega. Vzroke zakasnitve iščejo v finančnem položaju Brazilije.

Podajamo običajni seznam:

Blago	Borza	Začetek januarja	Začetek februarja
Pšenica	Chicago	69·25	68—
Rž	Chicago	48—	45·75
Kava	New York	5·25	5·25
Sladkor	New York	1·12	1·12
Konoplja	London	17—	17—
Bombaž	New York	8·80	9—
Džuta	London	17—	17—
Volna	Bradford	25—	25—
Surova svila	New York	1·77	1·93
Lan	Leningrad	50—	50—
Baker	New York	10·27	9·76
Cin	New York	46·75	45·40
Svinec	London	14·62	14·26
Cink	London	13·62	13·44
Srebro	London	20·30	20·37
Kavčuk	London	8·06	8—

SVETOVNA TRGOVINA 1936—1938

Svetovna trgovina je dosegla po krizi najvišje stanje l. 1937. Preteklo leto je bilo pa v znamenju padanja, in ni bilo v tem oziru nobeni državi popolnoma prizanešeno. Po zaenkrat priobčenih podatkih o trgovini najvažnejših v svetovni trgovini udeleženih držav je padel promet surovinskih kot promet industrijskih dežel; zdi se pa, da so bile evropske države od krize manj prizadete kot izvenevropske. V prvi vrsti je skrčenje mednarodne trgovine v letu 1938. posledica ostrega padanja surovinskih cen, ki se je pričelo jeseni 1937. Padanje cen se je v sredi preteklega leta ustavilo in je bil potek druge lanske polovice dosti bolj miren.

V letih 1936.—1938. se je trgovina v bolj važnih deželah sveta tako razvijala — v milijonih dotične dežele —:

Dežele	1936	1937	1938
Velika Britanija, funt	1.349.2	1.624.3	1.452.9
USA, dolar	4.879	6.433	5.055
Nemčija, marka	8.801	11.163	10.706
Francija, frank	40.910	66.330	76.565
Kanada, dolar	1.650	1.919	1.634
Japonska, jen	5.723	7.157	5.576
Belgija, frank	41.476	53.351	44.961
Nizozemska, goldinar	1.762	2.699	2.454
Italija, lira	11.586	21.445	18.877
Švedska, krona	3.147	4.105	3.907
Argentina, peso	2.769	3.866	2.861
Švica, šv. frank	2.148	3.093	2.924
Danska, krona	2.815	3.242	3.192
Avstralska zveza, funt	238	249	226

Vse nekaj drugega je, če štejemo v funtih ali pa v frankih; zato nas absolutne številke ne smejo begati. Gre v prvi vrsti za primerjanje. Vidimo, da se je obseg zunanje trgovine občutno skrčil v Argentini, Japonski, USA itd. V Franciji nastopivše zboljšanje je samo posledica ponovnega podvrednotenja franka. Ker se je pri nekaterih državah obseg trgovine le malo spremenil (n. pr. Nemčija, Švedska, Danska), je to znak, da se je njih delež v svetovni trgovini, ker se je skrčila, povečal. Poudariti je pa treba, da je bilo lansko leto v svetovni trgovini skoraj v vseh deželah še zmeraj bistveno boljše kot leto 1936.

Preidemo na uvoz in izvoz v omenjenih letih.

Uvoz:

Dežela	1936	1937	1938
Velika Britanija	847.7	1.027.8	920.4
USA	2.423	3.084	1.961
Nemčija*	4.141	5.375	5.449
Francija	25.410	42.391	45.980
Kanada	635	809	678
Japonska	2.925	2.903	2.764
Belgija	21.526	27.662	23.235
Nizozemska	1.017	1.551	1.415
Italija	6.039	13.592	10.918
Švedska	1.633	2.111	2.068
Argentina	1.117	1.558	1.461

* Stara Nemčija brez Avstrije, a od oktobra 1938 dalje s Sudetijo.

Dežela	1936	1937	1938
Švica	1.266	1.807	1.607
Danska	1.464	1.674	1.641
Avstralska zveza	109	113	108

Izvoz:

Velika Britanija	501.4	596.5	532.5
USA	2.456	3.349	3.094
Nemčija*	5.660	5.788	5.257
Francija	15.490	23.939	30.585
Kanada	1.015	1.110	956
Japonska	2.798	3.254	2.812
Belgija	19.950	25.689	21.726
Nizozemska	675	1.148	1.039
Italija	5.547	7.853	7.959
Švedska	1.514	1.994	1.839
Argentina	1.652	2.308	1.400
Švica	882	1.286	1.317
Danska	1.351	1.568	1.551
Avstralska zveza	129	136	118

Pri Veliki Britaniji vidimo v preteklem letu na obeh straneh trgovske bilance približno isto zmanjšanje. Ker je absolutno zmanjšanje uvoza bistveno večje, se je angleški pasivni saldo zmanjšal. Pri USA nas osupne izredno veliko skrčenje uvoza, za 36%, dočim je izvoz relativno le malo padel. Nasprotno je pa Nemčija svoj uvoz povečala in je padel izvoz za pol milijarde mark. Pri Franciji izkazuje zlasti izvoz ugoden razvoj; zvišanje znaša 28%, kar je več kot lansko podvrednotenje franka napram letu 1937. Tudi po množini je izvoz francoskih fabrikatov nekoliko narasel. Nazadovanje v zunanji trgovini Kanade se da razložiti deloma iz ozke povezanosti z USA, deloma pa iz manjših pošiljk žita. Pri zunanji trgovini Velike Japonske se močno pozna vpliv vojne na Kitajskem, skrčen je tako uvoz kot izvoz. Zunanja trgovina Belgije (z Luksemburško) je pod vplivom nove svetovnotržne krize močno nazadovala, a pasivni saldo se je zmanjšal. Italija se zelo trudi, da bi uvoz zmanjšala in ga je tudi res za 20% znižala, dočim je izvoz še celo nekoliko narasel. Zunanja trgovina Nizozemske je padla na vsaki strani za ca. 9%, kar je razmeroma še malo. Razvoj zunanje trgovine v Argentini in Avstralski zvezi kaže, da je uvoz zaradi povečane nakupne moči iz leta 1937. le malo padel, dočim izkazuje izvoz bistveno večji padec, zlasti v Argentini (skoraj 40%). Ostalo si razberemo iz rapredelnice. Žir.

MEDNARODNE BLAGOVNE BORZE

Preteklo borzno leto je bilo izredno razgibano. V senci politike se je povsod vršilo veliko kolebanje, odvisno ravno od političnih smeri. Gospodarski momenti so imeli večinoma le podrejeno vlogo. Kljub močnemu kolebanju se pa iz delniških indeksovih števil spodaj navedenih devetih borz izračunjeni mednarodni borzni indeks v letu 1938. napram zaključku leta 1937. ni dosti spremenil, v nasprotju proti zaključku leta 1936. Pri spodaj navedenih borzah vidimo, da manjkata Dunaj in Praga. Dunaj je spričo znanih dogodkov odpadel že v prvi lanskj polovici,

Praga se pa zaradi spremenjenih političnih razmer tudi ne more primerjati s Prago pred politično krizo. Podamo seznam:

Konec l. 1927. = 1000	Konec 1936	Konec 1937	Konec 1938
Berlin	44'7	46'7	46'9
London	81'4	69'1	60'3
Pariz	56'6	51'3	60'6
Bruselj	51'8	44'9	39'6
Amsterdam	65'8	60'9	56'0
Zürich	63'0	62'7	59'9
Milan	122'3	130'8	121'7
Stockholm	27'7	26'9	27'1
New York	115'9	71'0	86'6

Mednarodni borzni indeks teh devetih borz je izkazan na koncu leta 1936. z 69'9, na koncu leta 1937. z 62'7 in na koncu leta 1938. z 62'1. Vidimo dobro, kako si je New York opomogel od krize in kako stopa zopet navzgor. Stockholm je od Kreugerjeve krize dalje zopet boljši; saj je bil takrat njegov delniški indeks pod 10.

V tekočem letu je mednarodni borzni indeks nekoliko padel, in sicer od začetka leta do tretje februarjeve deкаде od 62'1 na 60'2. Razlogov iščejo v zamotanem mednarodnem političnem položaju in tudi v nejasnih svetovnogospodarskih izgledih. Posamezne borze so okoli 20. februarja t. l. kazale sledeče indekse:

Berlin	48'7	Zürich	57'6
London	60'8	Milan	122'7
Pariz	56'1	Stockholm	26'2
Bruselj	34'9	New York	82'3
Amsterdam	52'4	Skupaj	60'2

NAŠE GOSPODARSTVO V ZAČETKU L. 1939.

Na splošno se opaža v naši konjunkturi nekoliko popuščanja. Zaposlenost je sicer še vedno znatna, vendar ne narašča več v toliki meri, kot preje. To se pravi, da je notranja konjunktura kolikor toliko dobra, vendar se že javljajo posledice poslabšanja naše trgovinske bilance v lanskem letu. Izvoz je lani znatno nazadoval, tudi obseg uvoza se je skrčil. Posebno važno pa je dejstvo, da se je poslabšala naša trgovinska bilanca z deviznimi državami. To nam kažejo naslednji podatki o naši zunanji trgovini. Naša trgovina s klirinškimi državami izkazuje te rezultate (v milij. din):

	uvoz	izvoz	razlika
1937	3.728'6	3.907'2	+ 187'6
1938	3.445'0	3.416'5	- 28'7

Uvoz iz klirinških držav je torej lani znatno padel. Radi tega se je tudi delež klirinških držav pri našem uvozu zmanjšal od 71'25 na 69'24%. V še večji meri pa je nazadoval naš izvoz v klirinške države, vendar se je odstotni delež klirinških držav pri izvozu povečal zaradi še večjega zmanjšanja izvoza v devizne države od 62'30 na 67'68%. Zaradi tega se je tudi aktivni saldo v prometu s klirinškimi državami izpremenil v pasivnost.

Trgovina z neklirinškimi, t. j. deviznimi državami, ki nam plačujejo izvoz z devizami in iz katerih plačujemo tudi mi uvoz v devizah, kaže tole sliko (v milijonih dinarjev):

	uvoz	izvoz	saldo
1937	1.505'3	2.365'2	860'1
1938	1.530'3	1.631'1	100'3

Iz tega vidimo, kako zelo se je poslabšala naša bilanca z deviznimi državami. Namesto aktivnosti 860'1 milij. din je lani znašala aktivnost komaj 100'8 milij. din, to pa radi prav znatnega padca izvoza v te države. Uvoz je celo malo narastel, tako da se je delež deviznih držav pri skupnem našem uvozu povečal od 28'75 na 30'77%. Delež izvoza v devizne države pa se je zmanjšal od 37'7 na 32'32%. Odtod izvira velik del naših deviznih težkoč v zadnjih časih, katere se posebno čutijo v industriji, ki je navezana na uvoz surovin iz deviznih držav. Saj tudi vidimo n. pr. v tekstilni industriji, da nam ni mogoče več nabavljati raznih surovin iz klirinških držav, ker je n. pr. sudetskonemško ozemlje pripadlo Nemčiji, ki se sama bori z deviznimi težkočami. Tudi se n. pr. nadalje pozna izpad Avstrije, ki nam je vključ kliringu plačevala marsikatero blago z devizami, saj jih je imela več na razpolago kot sedaj Velika Nemčija.

Tudi naši merodajni faktorji so uvideli potrebo pospeševanja izvoza v devizne države in so radi tega zmanjšali odstotek deviz, ki jih izvozniki morajo oddati po uradnem tečaju s premijo, na 25%, tako da izvozniki sedaj lahko prosto razpolagajo s 75% svojih deviz, kar jim daje znatno višje zneske v dinarjih za prodano blago. Kaže, po poročilih iz merodajnih krogov v Beogradu, da bo še odstotek 25 nadalje zmanjšan za nekatere vrste predmetov, med njimi tudi les, da bodo izvozniki dobili še večjo protivrednost v dinarjih, kar jim bo dalo večje konkurenčne možnosti na trgih držav, ki plačujejo s prostimi devizami. Poleg tega je naša oficialna devizna politika storila še en važen ukrep za pospeševanje izvoza v devizne države. Uvedla je poseben odkupni tečaj za nekatere predmete. Na drugi strani pa je odredila za uvoz nekaterih predmetov tudi posebne tečaje, katere morajo plačevati uvozniki za devize.

Istočasno, ko pospešuje naša država izvoz v devizne države, da se izvleče iz sedanje devizne zagate, ki je že nekoliko popustila, pa gre njeno stremljenje tudi za tem, da omeji izvoz v klirinške države, zavedajoč se, da se tja izvozeno blago plačuje le z uvozom iz teh držav. Toda iz klirinških držav n. pr. ne moremo dobiti vseh potrebnih surovin, tako da nam nujno preostaja le zmanjševanje izvoza v klirinške države. To velja v prvi vrsti za Nemčijo. Ko je bil izčrpan kontingent 8 milij. mark, za kateri znesek se je Narodna banka obvezala intervenirati za tečaj marke na 14'30—14'70, je bila intervencija dne 11. januarja opuščena, tako da je tečaj marke moral pasti. Da pa ta padec ne bi bil prevelik in preveč občuten za izvoznike, je Narodna banka brez obveznosti začela zopet intervenirati za marko in vzdržuje sedaj tečaj na 13'70—13'90. Padec marke je dal povod Nemčiji, za katero postajamo vedno važnejši dobavitelj, da zavaruje marki čim višji tečaj, ker le na ta način bo njena bilanca z nami za nas stalno aktivna, za Nemčijo pa pasivna. Zaradi tega je prišlo do pogajanj, ki so bila pred nedavnim zaključena. Pri teh pogajanjih so Nemci zahtevali, da dvignemo in držimo marko na prejšnjem tečaju, dočim je naša delegacija zagovarjala še nadaljnje znižanje. Prišlo je do kompromisne rešitve, po kateri ostane sedanji tečaj marke 13'80 do nadaljnjega. Vendar pa tudi ta tečaj marke ne ustreza našim stremljenjem za zmanjšanje izvoza v Nemčijo in s tem za zmanjšanje velike aktivnosti v kliringu (v kliringu z Nemčijo smo bili dne 22. februarja 1939 aktivni za 21.321.000 mark, kar je za nas ogromna vsota, ki jo kreditiramo Veliki Nemčiji) in bo treba novih ukrepov na drugem polju za zmanjšanje te aktivnosti. Pri tem si lahko predstavljamo na primeru upnika in dolžnika v navadnem poslovnem življenju, da pomeni prevelik dolg za dolžnika najboljšo orožje, da si izvojuje še nadaljnje koncesije, ker se pač upnik zaveda, da ga ima dolžnik v svojih rokah. Ob priliki pogajanj je bilo urejeno tudi vprašanje terjatev in dolgov sudetskonemških krajev v prometu z našo državo in določen poseben tečaj za češke krone za konverzijo v marke (9'60 marke za 100 čeških kron).

V gospodarskih in finančnih odnošajih z Italijo se nam obeta večje sodelovanje italijanskega kapitala. Dobili bomo tudi večje blagovne in druge kredite v Italiji, nadalje je prišla v projekt tudi cesta Trst—Črno morje, ki bo vodila po našem ozemlju do Zagreba in Beograda, nato bo pa šla po Romuniji

do Črnega morja. Zanimivo je, da se je v zvezi s tem pojavil tudi načrt vodne zveze Pad—Donava, ki se bo pa dal težko realizirati, ker bi zahteval ogromne stroške.

V nizu trgovinskih pogajanj je omeniti, da je pogodba z Madžarsko podaljšana do konca junija 1939 in tudi pogodba s Češkoslovaško do konca marca.

Veliko si obetamo od trgovine s Francijo. Tozadevna trgovinska pogajanja so se začela dne 12. januarja v Parizu ter so bila zaključena 9. februarja. Trgovina s Francijo je važna z dveh vidikov: s samega trgovinskega vidika in z vidika kuponske službe naših posojil v Franciji.

Zaradi naših deviznih težav nam je vedno težje izpolnjevati obveznosti napram francoskim upnikom, čeprav imamo z njimi za nas razmeroma ugodne sporazume. Tako nam ne preostaja nič drugega kot da dobimo aktivno trgovinsko bilanco s Francijo. Na to smo mislili že pri prejšnjih pogajanjih in zato so nam leta 1937. Francozi dovolili 20% aktivnosti v naši trgovini z njimi. Toda vkljub temu so radi ovir v Franciji bili naši izvozi na francoski trg premajhni in je bila naša trgovinska bilanca s Francijo še nadalje znatno pasivna. Uspehi Nemčije na balkanskih trgih kakor tudi naša zahteva za izboljšanje naše trgovinske bilance s Francijo, kar je nujen predpogoj za nadaljnje funkcioniranje kuponske službe, so povzročili, da so bila pogajanja prav uspešno zaključena. V trenutku, ko to pišemo, še niso znani podrobni rezultati teh pogajanj, vendar se ve, da nam je Francija dala dejansko velike ugodnosti.

Náš denarni trg

Septembrska kriza je pokazala, da je likvidnost naših denarnih zavodov znatna in da so denarni zavodi lahko odgovorili s pomočjo Narodne banke vsem zahtevam, ki so jih stavili nanje one dni vlagatelji. Sedaj so nam na razpolago še novi podatki o položaju denarnih zavodov v septembrski krizi in v času po njej. Pri vseh denarnih zavodih so se lani od 15. do 30. septembra zmanjšale vloge za 1.026 milij. din ali za 9'25% vseh hranilnih vlog. Od skupnega zmanjšanja je odpadlo na vložne knjižice 690, na tekoče račune pa 336 milij. din. Toda kmalu se je položaj popravil in vloge so se začele vračati nazaj v denarne zavode. Po podatkih same Narodne banke so se vloge oktobra povečale za 312 milij. din, novembra pa za 216 milij. din, skupno v dveh mesecih za 528 milij. din, dočim izkazuje statistika za september padec v znesku za 1.090 milij. din. Skupno so znašale vloge dne 1. decembra 1938 11.228 milij. din (dne 1. decembra 1937 11.022 milij. din, dne 1. septembra 11.790 milij. din).

Vkljub znatnemu izboljšanju položaja naših denarnih zavodov pa je še vedno položaj velikega dela naših zavodov nenormalen. To dokazujejo naslednji podatki: od skupno 632 denarnih zavodov v državi jih ima 237 ugodnosti odloga plačil, 16 jih je v sanaciji, 44 pa se jih nahaja v izvenkonkurzni likvidaciji. Poleg tega ugotavlja Narodna banka v svojem letnem poročilu za 1938, da je še 156 zavodov, ki ne odgovarjajo redno svojim obveznostim, čeprav se ne nahajajo pod zaščito. Tako nam preostaja le 179 zavodov ali 26'9% skupnega števila, ki delajo popolnoma normalno. Pri zaščitnih zavodih je bilo na koncu leta 1937 3.025 milij. din hranilnih vlog, kar predstavlja 57% vseh vlog pri delniških bankah. Toda nelikvidnih vlog, upoštevajoč tukaj tudi vloge pri zavodih, ki niso pod zaščito, pa vseeno popolnoma ne odgovarjajo obveznostim, je bilo na koncu junija 1938 24'8% vseh vlog pri depozitnih ustanovah in 3'07% vseh vlog zasebnih denarnih zavodov. Če primerjamo te številke s 1935, vidimo znatno izboljšanje, saj so znašale zamrznjene vloge tedaj 43% vseh vlog vseh denarnih zavodov in 70.42% vseh vlog zasebnih denarnih zavodov. Znesek 2.819 zamrznjenih vlog na sredi leta 1938 je znatno manjši kot na koncu leta 1935, ko je znašal 4.308 milij. din.

Narodna banka je lani tudi odobrvala posebne meje za eskont denarnim zavodom. Ti posebni krediti so služili predvsem mobiliziranju vlog. V ta namen je lani dala Narodna banka 233'4 milij. din, kar pomeni v primeri z letom 1937 povečanje za 81'35 milij. din. Poštna hranilnica pa je dala posebne kredite kreditnim zadržam v skupnem znesku 168 milij. din, tako da so bile dane zavodom na razpolago znatne vsote. Vendar je potrebno, da se akcija nadaljuje še naprej, da pridemo čimprej do normalno poslujočega kreditnega sistema, kot smo ga imeli pred krizo.

Iz izkazov Narodne banke je razvidno, da so se posojila banke v zadnjih dveh mesecih zopet znatno zmanjšala. Naslednja tabela nam kaže zadnje izkaze Narodne banke (v milij. din):

	p o s o j i l a		
	menična	lombardna	skupno
30. novembra 1938	1.741'65	39'76	1.781'4
31. decembra 1938	1.707'7	63'6	1.771'3
31. januarja 1939	1.646'9	38'5	1.685'4
15. februarja 1939	1.628'64	37'97	1.666'6

Temu zmanjšanju posojil odgovarja tudi povečanje naložb na žiru ter zmanjšanje obtoka bankovcev v zadnjih mesecih. Edino za ultimo decembra in ultimo januarja se je obtok bankovcev zopet znatno zvišal radi sezonskih potreb plačilnih sredstev. Naslednja tabela nam kaže te številke (v milij. din):

	žiro	obtok	obtok	skupni obtok
		bankovcev	kovancev	denarja
30. novembra 1938	1.225'8	6.783'1	857'0	7.640'1
31. decembra 1938	1.080'0	6.920'7	870'0	7.790'7
31. januarja 1939	1.108'1	6.607'76	861'3	7.489'1
15. februarja 1939	1.203'9	6.436'6	855'9	7.292'5

Nadalje se pozna v izkazih Narodne banke tudi njena intervencija na trgu svobodnih deviz. Tako vidimo, da se je devizni zaklad banke zmanjšal od 31. decembra do 15. februarja 1939 od 643'5 na 467'24 milij. din, razna aktiva pa od 2.147'45 na 2.021'2 milij. din. Zmanjšanje obeh postavk dosega v kratki dobi pol-drugega meseca 302'5 milij. din.

Poštna hranilnica izkazuje v decembru 1938 povečanje vlog za 62'9 milij. din, toda od te vsote odpada na kapitalizirane obresti 49'1 milij. din, tako da je znašal čisti prirastek samo 13'8 milij. din. V januarju 1939 so hranilne vloge Poštne hranilnice nadalje narasle za 40'9 milij. din, tako da vloge sedaj že presegajo lani doseženo najvišje stanje dne 31. avgusta z 1.318'4 milij. din.

V čekovnem prometu je decembra lani znašalo število računov 26.012. Število računov se je decembra in januarja zmanjšalo radi ukinitve nekaterih računov, ki že dalj časa niso izkazovali nobenega prometa. Čekovne vloge so se decembra zmanjšale od 1.829'8 na 1.736'6 milij. din, januarja pa so se zopet zvišale na 1.775'9 milij. din. Vloge so bile po podružnicah dne 31. januarja 1939 naslednje (v oklepajih podatki za 31. december 1938):

Beograd 842'45 (806'6), Zagreb 397'06 (384'9), Ljubljana 261'24 (276'8), Sarajevo 162'87 (154'36), Skopje 68'95 (78'45), Podgorica 34'5 (27'6) in Sušak 8'85 (7'86) milij. din.

Objavljeni so tudi že podatki o čistem dobičku dveh najvažnejših denarnih zavodov v državi. Čisti dobiček in delež države na čistem dobičku Narodne banke in Poštne hranilnice je znašal zadnja leta (v milij. din):

	čisti dobiček		delež države pri	
	Narodne banke	Poštne hranilnice	Narodni banki	Poštne hranilnici
1935	33'7	56'9	10'2	37'64
1936	41'0	59'2	14'7	39'17
1937	56'5	61'46	14'74	39'46
1938	52'9	68'2	16'0	56'2

Deleži države na čistem dobičku kažejo, kako važen vir dohodkov so ravno privilegirani denarni zavodi za državo in da se temu dohodku država ne bo hotela brez kompenzacij odpovedati.

Zaposlenost je znašala po statističnih podatkih Osrednjega urada za zavarovanje delavcev v Zagrebu in Okrožnega urada za zavarovanje delavcev v Ljubljani:

	vsa država		Slovenija	
	1937/38	1938/39	1937/38	1938/39
oktober	718.285	738.449	100.795	102.839
november	709.558	728.481	98.828	101.284
december	673.942	688.806	93.590	97.459
januar	621.774	—	88.242	89.657

Ob tej priliki seveda poudarjamo, da te številke ne morejo biti popolnoma merodajne za presojo konjunktura, ker vsebujejo tudi služkinje, ne vsebujejo pa rudarskega delavstva. Za Slovenijo pa še posebej statistika Okrožnega urada ni edino merodajna, ker imamo tudi znatno število zavarovancev pri bolniški blagajni Trgovskega bolniškega in podpornega društva ter pri bratovskih skladnicah. Za presojo naše konjunktura bi bil potreben indeks industrijske proizvodnje. Industrializacija naše države je že zelo napredovala in danes izdelujejo industrijski indeksi države, ki imajo manjšo industrijo kot mi, n. pr. Romunija, Grčija, Bolgarija, Letonska, Estonska itd. To delo bi lahko prevzelo ministrstvo trgovine in industrije, ki zbira veliko materiala o naši industriji, pa ostaja to gradivo neobjavljeno in je tako prav za prav vse veliko delo s tem — zastoj.

Železniška zveza Slovenije z morjem je prišla v novo fazo. Kot znano se gradnja prva in zadnja, t. j. 5 delnica te proge v državni režiji, ker licitacije v novembru lanskega leta niso uspeli. Za ostale tri sektorje razpisuje železniška uprava sedaj za marec novo licitacijo, za katero je več upanja, da bo uspela kot licitaciji za prvi dve delnici (prvo in peto).

Doba proračunov

Objavljen je že novi državni proračun za 1939/1940, v katerem pa je pričakovati še znatnih sprememb, ker se je medtem sestava vlade znatno spremenila in je tudi na vodstvu finančnega ministrstva nov človek, g. Vojin Gjuričić, dosedanja upravnik Državne hipotekarne banke. Tako državni proračun kakor tudi drugi proračuni so optimistični, ker računajo še z nadaljnjim ugodnim potekom konjunktura, ki bo dajala še višje dohodke državi kot doslej. Bog daj, da bi bil optimizem tudi uresničen.

Sam predlog državnega proračuna za 1939/40 znaša 12.942 milij. din v izdatkih in prav toliko v dohodkih, kar pomeni v primeri s sedaj veljavnim proračunom zvišanje za 762 milij. din. Ker pa novi proračun ne vsebuje več nekaterih rudnikov ter Državne hipotekarne banke med izdatki oziroma dohodki, je dejansko povečanje proračunske vsote znatnejše ter dosega okoli 1 milijardo din. Izdatki skoro vseh panog državne uprave so povečani, računati pa nam je tudi z novimi davki. Najpomembnejši novi davek bo posebna izredna doklada na vse državne neposredne davke, da z njenim donosom (247 milij. din) krije država izdatke za anuitete velikega štirimilijardnega posojila.

Nasprotno pa banovinski proračun kakor tudi predloga proračuna mestne občine ljubljanske in mariborske ne računajo na nove davke, ampak pričakujejo povečanje dohodkov od obstoječih davčnih vrst, ker pač računajo še nadalje na tako dobro konjunkturo kot je bila doslej za državne dohodke. Novi banovinski proračunski predlog je povečan v primeri s sedanjim za 15 milij. din, od česar odpade največ na podjetja. Ljubljanski proračun je zvišan za 5 milij. din, v manjši meri pa mariborski proračun. Proračuni naših samouprav so razmeroma visoki. Tako znaša banovinski proračun približno 192 milij. din, ljubljanski 123, mariborski pa 62 milij. din, kar je skupno za tri največje upravne enote v Sloveniji 377 milij. din. Če še prištejemo razne sklade, dobimo za te tri proračune okoli 400 milij. din.

Ljubljana 22. februarja 1939.

D. P.

SIR HENRY DETERDING

Pred seboj imamo tri poročila ob smrti tega velikega moža, iz Londona, Berlina in Haaga, in jih bomo v izvlečku navedli.

Angleško poročilo pravi:

Na upravnem posloplju Batavske petrolejske družbe v Haagu, na centralnem posloplju Anglo Saxon Petroleum Company v Londonu, na glavnih podružnicah družbe Royal Dutch Shell po vsem svetu visijo črne zastave. Umrl je Deterding, o katerem pravijo, da je bil glede poguma in udarne sile Napoleon, glede globine vpogleda pa Cromwell.

Zgradil je največjo svetovno petrolejsko moč, svoj lasten imperij v imperijih Holandske in Anglije.

Šel je na oni svet dve leti za Rockefellerjem, drugim kraljem svetovne sile petrolej. Dosegel je starost 72 let. Ta dva gospodarska velika sta si bila njavečja nasprotnika. Prvič je zadel Deterding na Amerikanca na Kitajskem in ga je tam nazadnje tudi prvič premagal. »Luč sveta« se je imenovala Rockefellerjeva Standard Oil Co na Kitajskem; prodajala je 400 milijonom Kitajcev petrolejske sodčke s svetilko kot darilom zraven. A Deterding je s svojimi pločevanistami škatlamj pregnal ameriške sodčke in v svetilkah gori sedaj petrolej njegove družbe. Gospodarske bitke se bijejo v temi, milijonski so dobički, milijonske so izgube, le malo jih je, ki čutijo ogromno moč nedolžnih in preprostih trgovskih hiš.

Kakšno moč ima petrolej! Clemenceau je dejal leta 1917.: »Kaplja petroleja je toliko vredna kot kaplja krvi.« Leto nato je dejal lord Curzon: »Reke petroleja so prinesle zaveznikom zmago.« In ko je Lloyd George podpisal ob koncu vojne mirovno pogodbo, ki je prinesla Angležem petrolejske vrelce v Mezopotamiji, je dejal: »Zopet je za šestdeset let bodočnost naša.« Ob koncu svetovne vojne je ves svet govoril predvsem o petroleju.

»Ta mladi mož sam je milijarde vreden,« je rekel o Deterdingu KeBler, ustanovitelj neke petrolejske družbe v Nizozemski Indiji. To je bilo leta 1892. Takrat je ta gospodarska zvezda iz Amsterdama prvič v večji luči zasvetila. Pojavila se je kot komet. Deterdingov oče je bil kapitan. Ker je oče kmalu umrl, je moral deček, najmlajši od treh sinov, že z dvanajstimi leti gledati, kako se bo preril skozi življenje. Najprvo je bil vajenec pri nekem slikarju reklam v Rotterdamu, ki je eno največjih svetovnih pristanišč. Pozneje je vstopil v banko, nato prestopil v neko drugo družbo — edini od 180 kompetentov je bil sprejet. Prišel je na otok Javo, šel je od stopnje do stopnje in je l. 1902. postal generalni direktor nekega petrolejskega podjetja, 35 let star. V napornem delu je izgradil nizozemsko družbo Royal Dutch (royal = kraljevi, dutch = nizozemski), ki se je spojila pozneje z angleško Schell Co; zato slišimo danes obe imeni skupaj. Obe podjetji je vodil nato Deterding v boj proti Standard Oil Co, ki so jo imeli pred leti za nepremagljivo. Njegova družba ima danes pod okriljem nad 100 drugih družb, razpolaga z največjim tankovim brodom sveta, z lastnimi rafinerijami itd. Kakor se je Deterding dvignil sam z lastno močjo, tako je bilo tudi njegovo načelo sledeče: Z lastnimi ladjami in vagoni izvažati petrolej iz lastnih nahajališč in ga dostavljati lastnim prodajalnam.

Deterding je delal tudi kot producent po vseh delih sveta, dočim je ostal Rockefeller v Ameriki in je od tam pošiljal petrolej po svetu. Vedeti moramo, da producirajo USA še vedno 60 do 70% vse svetovne petrolejske produkcije. Deterding je vdrl tudi v Ameriko samo, v Mehiko, v Venezuelo, v Bolivijo itd. Koliko uporov, vojn in krvoprelitja gre na račun dvoboja med Holando-Angležem in Amerikancem! Saj se tudi vojna med Bolivijo in Paraguayem ni prej končala, dokler se nista obe družbi sporazumeli. Deterdingova družba, koje letna produkcija znaša okoli 30 milijonov ton, razpolaga z glavnico, ki je dosegla že nad 500 milijonov holandskih goldinarjev. Danes je njegova družba po večini angleška last.

Nemško poročilo piše pod naslovom »Deterding je veroval v avto« med drugim sledeče:

Z Deterdingom je umrl eden od koncernskih veljakov, ki jih zgodovina zadnjih 100 let precej našteje. Tudi on je prišel iz nič do ogromne moči, a on je v nasprotju z marsikom drugim znal držati svoje podjetje skupaj. V prvi vrsti moramo imenovati njegov izredni organizacijski talent, ki mu je pripomogel do tako velikih uspehov. K temu je prišlo njegovo obzorje in tudi precejšen kos sreče. Dividende njegovega podjetja so narasle hitro od 28 na 73%, delnice, ki so šle včasih nad 600%, štejejo med standardne vrednote na mednarodnih borzah.

Deterding je bil že kmalu prepričan o velikem pomenu avtomobila, o razvoju motornih ladij, o razvoju letalstva itd.; za vse to je potreben petrolej. Razvoj je pokazal, da je imel Deterding popolnoma prav. V nazorih o gospodarstvu je hodil po svojih potih.

»Pot iz bivše gospodarske krize bi mogle pokazati visoke mezde in rastoče življenjske potrebe. Svet ne trpi na nadprodukciji, temveč na premajhnem konsumu. Zato se mora obtok denarja povečati in kredit razširiti. Svet trpi zaradi prazne vere v zlato. Industrija in trgovina moreta cveteti le na zaupanju in kreditu, na trejem mestu — šele pride denar in le zaključek gospodarske piramide je zlato. Danes je pa ta piramida okoli obrnjena. Stoji na majhni konici zlata in na tej rastejo denar, kredit in zaupanje. Danes dobivamo zlato iz zemlje samo zato, da ga zlorabljamo in zopet skrijemo. V vsakem pogledu moramo pospeševati delo in izmenjavo ter se oprostiti misli, da se more blago zamenjati samo za zlato. Zamenjavati moramo vse proti vsemu, kar je kaj vredno.«

*

Holandsko poročilo se pa takole glasi — dejstev, ki smo jih navedli, ne navajamo še enkrat —: Ko je bil Henry Deterding l. 1896. pozvan od Keßlerja, direktorja »Kraljevske petrolejske družbe za izrabljanje petrolejskih virov v Nizozemski Indiji,« naj vstopi v podjetje kot sodelavec, podjetje ni bilo na višku. Z delniško glavnico 1,300.000 hol. goldinarjev opremljena in od l. 1883. dalje obratujoča družba je imela v Nizozemski Indiji sicer velike petrolejske pravice, produkcija je bila precejšnja, tehnične naprave v dobrem redu, a kljub temu dohodki niso bili zadovoljivi, in sicer zato ne, ker družba ni vedela, kako bi petrolej prodala. Manjakala je prava prodajna organizacija. Tedaj so se obrnili na Deterdinga. On je bil že par let prej tam in je vodil podružnico Nizozemske trgovske družbe v Medanu (Java). Klusko življenje je v kolonijah zelo razvito in v klubu se je Deterding seznanil s Keßlerjem. Le-ta mu je ponudil mesto nadzornika v njegovi družbi z mesečno plačo 1000 holandskih goldinarjev, dočim jih je imel do tedaj samo 300. Od tedaj naprej se prične pravljieni dvig Deterdinga.

Takoj je uvidel, da neuspehov ni kriva samo pomanjkljiva prodajna organizacija, temveč tudi dejstvo, da so si vse v Nizozemski Indiji nahajajoče se petrolejske družbe hudo konkurirale, k čemur je prišla še ameriška konkurenca, ki je kljub dolgi dovoznj poti z uspehom prodajala na trgih Daljnega vzhoda. Deterding je dokazoval, da se mora produkcijski centrum Indijskega arhipela glede prodaje v Vzhodni Aziji v skupnem postopanju izrabitj in od tam ven z združenimi močmi nastopiti

proti severoameriškim konkurentom. Poslušali so ga. Prevzeli so zraven še ruske producente ob Kaspiškem morju, in nastala je enotna družba, ki si je nabavila potrebni razdelitveni in prodajni aparat. Ko sta prišli zraven še dve drugi družbi, od katerih ena je bila Shell, je bilo podano orodje, s katerim so izrinili ameriško konkurenco iz vse vzhodne zemске polovice. Orodje je bilo delo Deterdinga, uporaba orodja popolnoma v njegovih rokah.

Deterding se je bil medtem, 1903, preselil v London, od koder je vodil izgradbo koncerna, zlasti glede prevoza in prodaje. Kmalu je postal koncern dobavitelj petroleja za vso angleško vojno mornarico. Rastoča potreba pogonskih sil zaradi močno se razvijajoče avtomobilne industrije je dodala svoj delež k dvigu koncerna. Glavnica podjetja je bila že davno premajhna. Izdajali so vedno nove emisije in je l. 1907. glavnica narasla na 33,150.000 goldinarjev, l. 1916. na 150 milijonov, slednjič l. 1929. z zadnjo emisijo na 503,624.000 goldinarjev. Povsod po svetu, kjer so petrolej dobivali ali pa samo domnevali, je bil koncern zraven. L. 1906. ga vidimo v Rumuniji, l. 1910. v Rusiji, l. 1911. se utrdi v Egiptu, l. 1912. pride prvič v Ameriko samo. Po vojni se je začela produkcija petroleja v južnoameriški republiki Venezuela, o kateri je Deterding rekel, da je bila sicer prej v zemljepisnih knjigah omenjena, da so jo pa v resnici odkrili šele on, njegovi inženirji in trgovci. Za prevoz so zgradili že omenjeno brodovje tankov, ki je danes po številu ladij največje zasebno trgovsko brodovje sveta. Nazadnje je podjetje štelo 40.000 nastavljenecv in delavcev.

Po vojni je Deterding izrinil sovjetsko-ruski petrolej iz Francije in je dobil v roke vso petrolejsko nabavo za francosko armado in vojno mornarico; s carsko Rusijo je bil prijatelj, s sovjetsko ne.

Danes obstoji njegov koncern iz dveh družb; ena se peča v prvi vrsti s produkcijo in predelavo petroleja, druga pa s prevažanjem in razdelitvijo. Ko je Deterding l. 1937. odstopil kot generalni direktor koncerna, je dobil od holandskega ministrskega predsednika Colijna častni naslov: graditelj imperija. To ima dvojen pomen; on je bil graditelj lastnega gospodarskega imperija, drugič pa s svojim podjetjem sograditelj holandskega imperija. Tudi angleški kralj Jurij V. ga je odlikoval, povzdignil ga je v plemiški stan.

Kolikšno premoženje je zapustil? Mnogo se je pisalo o tem. Morda so vesti o 50 milijonih funtov vseeno pretirane. Vsekakor je njegova zapuščina ogromna.

H koncu omenimo še, da sta Standard Oil in Royal Dutch Shell, uvidevši brezumnost prevelikega dumpinga, bojno sekuro zakopali. Vsaj zaenkrat.

Gospodarska književnost

Socialni problemi slovenske vasi. — I. in II. zvezek, Socialno ekonomski inštitut v Ljubljani je izdal 2. in 3. snopič svoje zbirke študij z gornjim naslovom.

V 1. zvezku sta objavljena dva referata direktorja Higijenskega zavoda dr. Ivo Pirca, ki jih je imel na kmetij-

ski anketi: »Asanacija naselja« in »Prehrana prebivalstva« ter kratka študija banovinskega arhivarja Franca Baša »Življenjski nivo kmeta«.

V 2. zvezku sta objavljena dva referata. Prvi je temeljito dokumentirani študij tajnika Delavske zbornice Filipa

Uratnika »O poljedelskem delavstvu Slovenije«, drugi pa referat Hrvoja Maistra »O zaposlenosti kmečkoga prebivalstva Slovenije«.

Referate pojasnjujejo slike, tabele in statistike.

Naš Saobračaj. »Mesečni časopis za železniški, pomorski in rečni saobračaj« je začel izhajati letos v Beogradu, ker se je pokazala nujna potreba po dobrem strokovnem listu, ki bo obravnaval vse pereče prometne probleme. Doslej sta izšla dva zvezka po 120 strani z zanimivo vsebino. Gradivo obsega železniški, pomorski in rečni promet, obvestila, novice in beležke ter zakonodajni del, torej predpise, navodila in razpise. Zakonodajni del izhaja v posebnem zvezku, ki je priložen časopisu ter je namenjen predvsem uslužbencem prometnih ustanov.

Vsebinsko je časopis jako dobro razdeljen. Najprej so zanimive razprave in članki, potem slede »iz prakse za prakso« članki iz administrativno pravne, gradbene, strojne, obratno-komercialne in finančno-ekonomske službe, dalje sodna praksa, vprašanja in odgovori, pravni nasveti, pregled knjig in časopisov ter obvestila, novice in beležke.

Časopis ureja uredniški odbor, odgovorni urednik je Jovan M. Jovanović.

Letna naročnina je 120 din, posamezna številka pa velja 15 din.

V prvi številki je tudi članek Spindlerja Rudolfa in Kralja Edvarda iz Ljubljane: Proga Ljubljana—Kamnik, njen promet, rentabilnost in današnje potrebe, ki kaže in utemeljuje neobhodno potrebo reorganizacije prometa te proge, predvsem potniškega.

T O I N O N O

Turizem v Sloveniji

Po podatkih banske uprave v Ljubljani je obiskalo Slovenijo v preteklem letu 137.383 domačih gostov s 769.637 prenočninami in 60.410 inozemcev z 297.525 prenočninami. Napram l. 1937. je bilo skupno število za 7121 večje, od česar pride 2901 na domačine in 4220 oseb na inozemce. Število prenočnin se je povečalo od 5'24 na 5'39, in sicer pri domačinih od 5'41 na 5'60, pri inozemcih od 4'83 na 4'92. Najbolj je narastel dotok tujcev iz Nemčije, za 17.448 oseb. Sledi Ogrska s 1844 osebami, Italija s 439 itd. Zelo je pa padel obisk iz Avstrije, za 13.394 oseb; iz Češkoslovaške je prišlo 1063 gostov manj, iz Anglije 538 itd. Nad 31.000 vseh inozemcev je bilo iz Nemčije, nad 6000 iz Italije, 5414 iz Češkoslovaške, 4441 iz Ogrske, 4200 iz Avstrije, 1944 iz Anglije, 1198 iz Francije itd. Dohodke iz turizma v Sloveniji za preteklo leto cenijo na 100 milijonov dinarjev.

Elektrarna ob Drini

Merodajni krogi proučujejo vprašanje, ali ne bi kazalo zgraditi ob spodnji Drini veliko elektrarno. Mislijo na gradbo, ki bi stala okoli 200 milijonov dinarjev in ki bi oskrbovala z električnim tokom vso severozahodno Srbijo in del Bosne. Beremo, da se zanima za gradbo zlasti zasebni kapital, in sicer v prvi vrsti švicarski, ki je itak že

močno udeležen v Beogradu in tudi pri naši »Fali«. Gre za koncern družbe »Schweizerischer Bankverein«. Poleg tega se za gradbo te elektrarne zelo zanimata ameriška, kanadska in italijanska glavniča. In slednjič beremo, da se za gradbo elektrarne močno zanima tudi občina Beograd. V Beogradu hočejo z domačo glavničo ustanoviti delniško družbo, ki naj prevzame gradbo novega podjetja. Udeležile naj bi se gradbe morda tudi one inozemske tvrdke, ki bodo dobavljale potrebne stroje in ki bi izvršile tehnična dela. Švicarska družba je poslala že strokovnjake ob Drino, ki naj proučujejo teren. Beremo, da nameravajo z gradbo pričeti že v prihajajoči pomladi.

Jugoslovska plovba

Ob priliki zborovanja plovibnega odbora Balkanske zveze v Splitu so izdali sledeče podatke: V Jugoslaviji je 25 plovibnih družb s 170 ladjami in 380.000 registertonami. Med temi družbami jih je samo pet, ki oskrbujejo tudi potniški promet. Največje družbe so: Jugoslov. Lloyd s 110.000 tonami, Dubrovniška plovdba s 52.000 tonami, Jadranska plovdba s 23.000 tonami, Oceanica s 36.000 in Zeta s 10.000 tonami.

Glede nove trgovinske pogodbe med Jugoslavijo in Francijo obstoji upanje, da bo mogla Jugoslavija svoje francoske importne kontingente v polni meri

izrabiti ter svoj eksport v Francijo v teku tekočega leta potrojiti.

Rudarska in plavžarska podjetja Jugoslavije so v preteklem letu zvišala osnovno glavnico za 141,7 milij. din, dočim je bilo 28 milijonov din odpisanih, tako da preostane aktivni saldo zvišanj v znesku 113,7 mil. din. Vsa delniška glavnica teh podjetij je znašala v pričetku preteklega leta 796,1 mil. din, na koncu leta pa 909,8 mil. din.

Za jugosl. izvoznike v Grčijo je treba vedno na novo poudariti, da ne smejo pisati »Solun«, temveč edinole grško pisavo »Thessaloniki«.

Jugoslovansko-ameriške trgovske tvrdke snujejo ustanovitev trgovskega podjetja v Beogradu, ki naj pospešuje kompenzacijske kupčije med Jugoslavijo in Zedinjenimi državami.

Trgovina Jugovzhodne Evrope

Kako zelo se zanima Nemčija za Jugovzhodno Evropo, nam pove izdaja »Frankfurter Zeitung«-e od 10. dec. 1938. V prilogi z naslovom »Technik und Betrieb« je poseben oddelek z naslovom »Deutschlands Handel mit Südosteuropa, ein Beitrag zur Kenntnis des Südostens«, 40 strani. Beremo sledeče članke: »Was heißt Südosteuropa?« — »Die Industrialisierung Südosteuropas.« — »Der Warenanstauch mit Südosteuropa.« — »Zahlungsverker und Warenkredite.« — »Wien und der Südosten.« — »Die drei Wege.« — »Die Tschechoslowakei im Umbau.« — »Ungarns wirtschaftliche Reformen.« — »Neue Kräfte in Jugoslavien.« — »Das rumänische Erdöl.« — »Die Region des Orienttabaks.« — »Bulgariens wirtschaftlicher Kurs.« — »Griechenland erschließt seine Wirtschaftskräfte.« — »Bahnen und Straßen in der Türkei.« — »Die internationalen Messen in Südosteuropa.« — »Südosteuropa als Markt für deutsche Erzeugnisse.« — »Wandlungen der Kohlenausfuhr.« — »Die Aussichten des Kraftfahrzeug-Exportes.« Kako zelo se zanimajo za nas in kako radi bi nam prodajali! Za Jugoslavijo se je v zadnjem času zelo začel zanimati zlasti Hamburg in prireja veliko propagando, v koje službo je vzel tudi film, ki nam kaže hamburško pristanišče in nekatera važnejša hamburška gospodarska podjetja. Pokaže naj se zainteresiranim jugoslovanskim mestom pomen hamburškega pristanišča in hamburške industrije in naj se tako Hamburg približa Jugoslaviji. Menda se bo propaganda za Hamburg vršila v več kot 100 jugoslovanskih mestih. Da s

propagando za Hamburg delajo proti interesom italijanskih pristanišč, za to se Nemci nič ne brigajo.

Izvoz rudarskih proizvodov iz Jugoslavije v Nemčijo

V Berlinu so sklenili, da bodo ustanovili v Beogradu veliko delniško družbo, ki bo imela izključno pravico, da bo po naročilu nemških kapitalistov nakupovala v Jugoslaviji rudnike in jih obratovala. Dalje naj dobi družba izključno pravico za izvoz rudarskih proizvodov iz Jugoslavije v Nemčijo, oziroma za nakup proizvodov jugoslovanskih rudnikov za Nemčijo. Podjetje bo imelo začetno delniško glavnico 10 milijonov din, ki se pa more po potrebi zvišati na najmanj 500 milijonov. Kot ustanovitelji novega podjetja se imenujejo I. G. Farben, Krupp, Bleickert in neka banka v Frankfurtu. Glede naših rud smo slišali tudi, da namerava Nemčija predlagati naši vladi, naj ji za dobo petih let prepusti dve tretjini vse svoje rudarske produkcije. Če bi se to uresničilo, bi dobila Nemčija v prihodnjih petih letih iz Jugoslavije za 4 milijarde din rud. V prvi vrsti bi šlo za železno rudo, katere Nemčiji tako zelo primanjkuje.

Jugoslovanska lesna industrija je ratificirala dogovor v Stockholmu. Ta dogovor ji dovoljuje v l. 1939. izvoz 630.000 kub. metrov mehkega lesa, toliko kot lani.

Jugoslovanski poljedelski minister je odredil ustanovitev 140 central za rejo ovac, kjer se bo reja vršila pod nadzorstvom strokovnjakov. Centrale naj bodo vsem ovčerejcem za zgled in naj jim dajo pobudo, da svoje lastne obrate izgradijo in zboljšajo.

V Pančevu bo tekstilno podjetje Maksimović svojo šele pred dvema letoma zgrajeno tovarno že razširilo. Prav tako je tovarna stekla svoje naprave povečala in povečala jih bo tudi tovarna žarnic »Tesla«. V gradbi se pa nahajata tovarna za izdelovanje kovinskih izdelkov in tovarna za izdelovanje umetnega usnja.

V Bjelovaru bo zagrebški veletrgovec Radan zgradil tovarno konserv za perutnino in govedino, ki jih bodo prodajali v Švico in v Francijo. Beremo, da je udeležena tudi ameriška glavnica.

V Beogradu bodo ustanovili, kakor beremo, agenturo Italijanske kreditne družbe v Milanu. Tudi na Dunaju ima ta družba že svojo podružnico, ki v polnem obsegu vrši bančne posle in ki deluje tudi kot devizna banka.

Izvoz posušenih siiv iz Jugoslavije je znašal v preteklem letu 1045 vagonov. 523 jih je šlo v Nemčijo, 320 v Poljsko, 150 v češkoslovaško, 40 v Ogrsko in 12 v Italijo.

Mavec v Jugoslaviji

Zavod za pospeševanje zunanje trgovine poroča, da je v Jugoslaviji mavca (gipsa) praktično v neomejenih množinah. Danes ga proizvajajo v prvi vrsti domača specialna industrija za mavce in umetna gnojila »Sana« d. d. v Zagrebu, ki ima lomé mavca v Petkovcu pri Blagaju, v Bosanskem Noviju, v Votarih pri Jajcu, Kosovu pri Kninu in tovarno v Blagaju pri Bosanskem Noviju. Ta tvrdka ne proizvajajo samo vseh vrst kuhanege, žganega ter fino, srednje in surovo zmletoga mavca, temveč se ji je tudi posrečilo, da je prodala doslej 72.000 ton surovega mavca v inozemstvu; v prvi vrsti ga je prodala v Belgijo, dalje v Veliko Britanijo, Južno Afriko, Italijo in Ogrsko. Na Daljni vzhod, ki mu sploh mavca manjka, je šlo 7000 ton. Strokovni krogi pravijo, da bi mogla tovarna prodati še dosti več mavca, če bi ne bila preveč obremenjena z visokimi transportnimi stroški. Leta 1937 je bilo izvoženih 7349 ton surovega mavca v vrednosti 481.000 din, lani pa samo 3933 ton v vrednosti 238 tisoč dinarjev.

Klefiš likvidira

Po štiridesetletnem obstoju bo znana tovarna salame Klefiš v Jagodini skoraj gotovo likvidirala. Vzrok je spor z občino Jagodina, ki je izbruhnil leta 1937. Tvrdka bi morala plačati občini na pristojbinah za čas od 1. aprila do 1. oktobra 1937 680.000 din in za prejšnja štiri leta 3.760.000 din. Pritožba tvrdke je bila v vseh inštancah zavržena. Sedaj pravi lastnik, da ne more delati naprej, če bi izplačal tako vsoto, in je obrat ustavil. Od 600 delavcev in nastavljenec je bil en del odpuščen in jih je ostalo le toliko, kolikor jih je za likvidacijo potrebnih.

Vinarski kongres Jugoslavije se vrši v dneh od 10. do 12. marca. Udeležili se ga ne bodo samo strokovni interesi, temveč tudi drugi gospodarski krogi.

Aluminija smo izvozili v preteklem letu več kot 1200 ton. Šel je v Belgijo, Češkoslovaško, Romunijo in Japonsko.

»La Dalmatienne« je v svojem obratu pri Šibeniku montirala tri nove električne peči za produkcijo silikomangana in je s produkcijo že pričela.

Pristaniški promet v Jugoslaviji trpi še vedno na nezdravem razmerju med uvozom in izvozom. Tako je bilo v prvih devetih lanskih mesecih izvoženih 1 milijon 110 tisoč ton, uvoženih pa 455.000 ton. Na čelu je bil Split s 440.000 tonami izvoza in uvoza: 340.000 + 100.000 ton.

Silosov za žito bodo v Jugoslaviji v bližnjem času postavili 45 in jih bodo razdelili po vsej državi. Imeli bodo vsebino 145.000 ton ter bodo opremljeni tudi z napravami za ohranitev sadja.

V Splitu so lastniki ladij in delavci sklenili revizijo kolektivne pogodbe. Mezde bodo vzišane v skupnem znesku 1.500.000 din, vendar pa zahtevajo lastniki ladij vsaj enoletno pogodbeno dobo.

Manganova ruda v Južni Srbiji

Beremo, da je bila ustanovljena v Beogradu češkoslovaška rudarska družba z glavnico 16. mil. dinarjev. Njen glavni namen je izkoriščanje v bližini Kičeva v Južni Srbiji ležečih manganovih nahajališč, ki jih cenijo strokovnjaki na ca. 400.000 ton. Nahajališča bi bila, če mnenje strokovnjakov drži, največja nele v Evropi, temveč na svetu sploh. Z izrabljanjem teh južnosrbskih nahajališč bi ne bila samo vsa domača jugoslovanska poraba v celoti kriča, temveč bi mnogo rude preostalo tudi za izvoz. Dalje bo družba z velikimi črpalnimi in kopalnimi stroji iskala v jugoslovanskih rekah tudi zlato. V nekaterih rekah, n. pr. v Peku, se zlato dobiva že sedaj, a metode dobivanja niso na modernem višku.

Borza čaja v Londonu

Borza čaja v Londonu je praznovala v preteklih dneh stoletnico obstoja. Le kdor ve, kaj pomeni čaj za Angleža, more oceniti važnost tega dogodka. Ravno pred sto leti je bil v Londonu prodan na dražbi prvi čaj, ki je zrasel na britanskih tleh. Vsi poskusi, da bi prenesli kitajski čaj, ki je do leta 1839. kril vso svetovno potrebo, v Indijo in ga navadili na tamošnje podnebje, so se izjalovili. Naenkrat so pa videli, da se razprostirajo v tedaj še popolnoma neraziskani indijski provinci Assam cela polja divje rastočega čaja. Ta čaj je bil teko rekoč praoče indijskega in ceylonskega čaja.

V veliki Britaniji spijejo danes dan za dnevno okoli 270 milij. čašic čaja. Ker je v Veliki Britaniji z Irsko okoli 50 milijonov ljudi, izpije vsak Anglež pet do šest skodelic čaja na dan. Samo

Angleži porabijo več kot polovico vse svetovne čajevne produkcije! Množine čaja, ki jih izpijejo Angleži na leto, bi zadostovale za prevoz njih največje ladje »Queen Mary« iz Evrope v Ameriko. 96 odstotkov vseh Angležev pije vsak dan za zajtrk redno čaj in 88 odstotkov ga pije tudi vsako popoldne. Glavnica v znesku več kot 100 milijonov funtov je investirana v britanski čajevi industriji in zaposlenih je v nji dva milijona britanskih državljanov. Teh par številk nam je dosti, da zadostno označimo »deželo čajevpivcev«.

Pred sto leti je bil čaj v Angliji kot ljudska pijača še popolnoma neznan. Obratno, uživanje kitajskega čaja so smatrali za slabotno in neuspešno. In tudi tedaj še, ko so v Indiji s pomočjo divje rastočih asamskih čajevih vrst nasadili prve čajevne plantaže, se je vodila v Angliji divja borba proti čaju, zlasti od strani pivovarnarjev. Čajev grm so imenovali »vragovo rastlino«, koje užitek propagirajo izključno le take ženske, ki niso na dobrem glasu. Slednjič so pa v tej vojski pivci čaja vendarle zmagali, in danes je čaj ona brezkonkurenčna pijača, brez katere Angleži enostavno živeti ne more.

Lepa legenda nam govori o odkritju čaja. Pred 1500 leti je šel prerok Bodirharma iz Indije na Kitajsko, da bi preživel tukaj devet let v samotni, brez spanja, zatopljen v tiho versko razmišljanje in češčenje Bude. Po treh letih se je pa zgodilo, da ga je nekega dne vendarle premagal spanec. Jezen nad svojo malomarnostjo je prisegel prerok, da se mu kaj takega v ostalih šestih letih nikakor ne bo več pripetilo. Odrezal si je očesne veke in je zopet pobožno premišljeval. Pa se je vendarle spet enkrat moral boriti z napadi utrujenosti. V svojem obupu se je zatekel k neki divje rastoči rastlini in je žvečil njene poganjke. To je bil čaj. Sok te rastline ga je oživil in osvežil; žvečil je poganjke tudi še pozneje in je mogel izvršiti svojo obljubo.

Toda vsakdanjost seveda drugače govori. Voda na Kitajskem je pogosto slaba in neužitna ter jo morajo prekuhati. Ker pa prekuhana voda ne diši dobro, so iskali rastlino, da bi okus zboljšali. Tako so prišli na čaj, in mi danes lahko rečemo: Zato pijemo čaj, ker Kitajec ne mara piti prekuhane vode.

Na londonski čajevi borzi so ob priliki letošnjega jubileja napravili eksperiment za bodoče rodove. Nekaj najplemenitejših na britanski zemlji uspevajočih čajevih vzorcev so zapečatili v

srebrni skrinjici, ki bo shranjena v blagajni londonskega župana in ki naj se odpre šele leta 2039. Pivci čaja po sto letih naj imajo priložnost, da primerjajo kvaliteto naših in svojih dni.

Posebni vinarski kongres se bo vršil letos v Berlinu, 1. 1941 v Atenah po leto 1942 v Rimu ob priliki svetovne razstave.

Nemci so pričeli v Avstriji z zopetnim iskanjem zlata. Obnovili so mnoge stare obrate in otvorili tudi nove.

Izvoz hočejo Angleži pospeševati s tako zvanimi izvoznimi jamstvi in pričakujejo od novih odredb 50 odstotnega zvišanja dosedanje zadevne trgovine.

Nemčija je raztegnila svoj gospodarski vpliv globoko dol v Turčijo. Nad dve petini turškega izvoza gre v zadnjem času v Nemčijo in skoraj dve petini turškega uvoza prideta iz Nemčije.

Dotok zlata v U. S. A. je pričel pomehvatati. Zlatih zalog v Zedinjenih državah je bilo v sredi decembra t. l. 14.380 milijonov dol, kar je 1.620 mil. dol. več kot ob istem predlanskem času. Samo v zadnjih treh in pol mesecih je znašal dotok zlata v U. S. A. 1250 mil. dol.

Med Turčijo in U. S. A. je bila podpisana trgovinska pogodba na podlagi največje ugodnosti.

Zedinjene države bodo pričele z močno gospodarsko ekspanzijo v Južni Ameriki. Financirale bodo javne gradbe in izdajale bodo velika posojila, zlasti za nakup železniškega materiala.

Bolgarija hoče svoje trgovsko brodovje močno povečati, tako ono na Donavi kot ono na morju. Gledali bodo zlasti na to, da bodo ladje imele obakrat dosti tovara, pri izvozu in pri uvozu. Upajo tudi, da si bodo s pomočjo povečanega brodovja mnogo prihranili na devizah. Nove ladje naj bodo večje in močnejše kot dosedanje.

Poljska in Egipt bosta izvedli veliko zamenjalno kupčijo, poljski les za egiptski bombaž.

Japonci in Italijani se bodo pogajali glede enotnega postopanja na svilenih trgih. Japonska svilena industrija se je v zadnjih letih prerila zelo v ospredje in je bil padec cen izredno velik: leta 1920. je stal 1 kg surove svile še 560 lir, leta 1925. samo še 410, leta 1935. ca 30 in v začetku tekočega leta povprečno 90 lir. Razmerno s padcem cen je padla tudi produkcija, pri čemer igra vlogo seveda tudi razmah umetne svile. Glavni odjemalec naravne svile so USA, ki pokupijo okoli 90 odstotkov vse svetovne produkcije.

Bolgarija hoče skušnje, ki jih je imela pri izvozu jagod in namiznega grozdja, izrabiti in forsirati izvoz vina in paprike.

Tudi Švica se avtarkizira in hoče imeti lastne plavže. Deželo so na novo preiskali in so dobili železno rudo v takem obsegu, da bi ob 100.000 tonski letni porabi zadostovala za 150 let.

V **Nemčiji** je bilo v preteklem letu ustanovljenih 23.087 novih trgovskih podjetij, brez zadrug. V prvi vrsti gre pri novih podjetjih za tvrdke in družbe posameznih oseb; delniških družb in družb z o. z. je med njimi samo 597. Razpuščenih je bilo pa v preteklem letu 28.559 posameznih tvrdk in osebnih družb ter 6129 delniških družb in družb z o. z. Skupna glavnicna delniških družb je znašala na koncu preteklega leta 18.700 milijonov mark, glavnicna družb z o. z. pa 4600 milijonov mark. Povprečna glavnicna delniških družb je navedena s 3.400.000 markami.

Romunska Agrarna banka je zvišala delniško glavnicno od 41 na 60 milijonov lejev in sicer s pomočjo londonske »Westminster Bank«, ki je dala potrebnih 19 milijonov. To je eden od znakov, da se je začelo med angleško in romunsko glavnicno ožje sodelovanje, ki ima poleg gospodarskega tudi politično ozadje. Tako sta tudi pred kratkim dve angleški tvrdki vrgli iz konkurence neko nemško tvrdko, s tem, da sta nudili izredno ugodne plačilne pogoje.

V **Turčiji** so poddržavili doslej 12 inozemskih koncesijskih družb in so njih obratovanje prevzele državne organizacije.

Italijanski petrolejski družbi je dala vlada monopol za iskanje petrolejskih vrelecev za dobo petih let, in sicer v Italiji samj kakor tudi v njenih kolonijah. V ta namen je dobila družba na razpolago vsoto 60 milijonov lir.

Angleško-škotsko mesto Glasgow bo krilo letos vso svojo petrolejsko potrebo za avtobuse v znesku treh milijonov galon v Rusiji. Rusi so bili najcenejši penudniki. Dobave se bodo vršile po angleških ladjah.

Češkoslovaški koncern Peček, ki je vedel dogodkov v Češkoslovaški likvidiral svoja rudarska podjetja v Sudetih, se zanima sedaj za bakreno rudo pri Demir Kapiji v Vardarski dolini. V načrtu so investicije za 50 milijonov din, ravno tako ustanovitev delniške družbe v Jugoslaviji. Mislijo tudi na zgradbo bakrene elektrolitne tovarne. Torej bi imela Jugoslavija potem že dve taki tovarni.

Pristaniška uprava Genove je dobila posojilo nad 113 milijonov lir, s katerim bodo v bodočih treh letih izgradili letalno in ladijsko pristanišče ter ladjedelnice. Kapaciteta pristanišča bo s temi investicijami podvojena.

Bolgarija bo svoj bombažev pridelovalni areal pomnožila v tekočem letu za 20 odstotkov, s čimer ne bo krita samo domača potreba, temveč bodo preostale še znatne množine za izvoz, ki bo šel v prvi vrsti v Nemčijo.

Turška in Ogrska bosta izvedli precej veliko izmenjalno kupčijo in se bo zamenjal turški bombaž za ogrske stroje.

U. S. A. v odboru za uporabo lesa

Od velikih prekomorskih dežel je bila v mednarodnem odboru za uporabo lesa zastopana doslej samo Kanada, in sicer po dveh družbah. Sedaj je vstopila v odbor tudi največja in ena najstarejših lesnih organizacij sveta, National Lumber Manufacturers Association v Washingtonu. Lumber = les, manufacturer = tovarnar. Ta družba je matica vseh lesnih družb in zvez v U. S. A. in je že pred svetovno vojsko posvetila posebno pazljivost vprašanju boljše in bolj gospodarske uporabe lesa. S pristopom Zedinjenih držav se število članov odbora poveča na 15.

Roosevelt za svetovno gospodarsko konferenco

Znanj angleški ekonom G. Pace je obiskal ameriškega predsednika Roosevelta v Beli hiši. Roosevelt je dejal časnikarjem, da priporoča George Pace sklicanje svetovne gospodarske konference in je na nadaljnje vprašanje, če je on za to, rekel: »Dovolite mi, da vam takole odgovorim. Naši jutranji listi poročajo v svojih poročilih o pan-ameriški konferenci, da je Kuba predlagala sklicanje svetovne gospodarske konference. Ta predlog jaz polno odobravam.«

V **Mehiki** bodo zgradili tovarno umetne svile, kar bo pomenilo hudo konkurenco Italiji in Japonski, sedanjima največjima dobaviteljima Mehike v tej vrsti svile.

V **Carigradu** so zaprli te dni najstarejšo kavarno sveta. Otvorjena je bila leta 1540. in je bila vsa štiri stoletja v rokah iste družine. Sedaj eo jo izrinili drugi obrati, ki so udobneje opremljeni.